

Relationen mellan finnar och svenskar i Norra Ny socken vid 1800-talets början

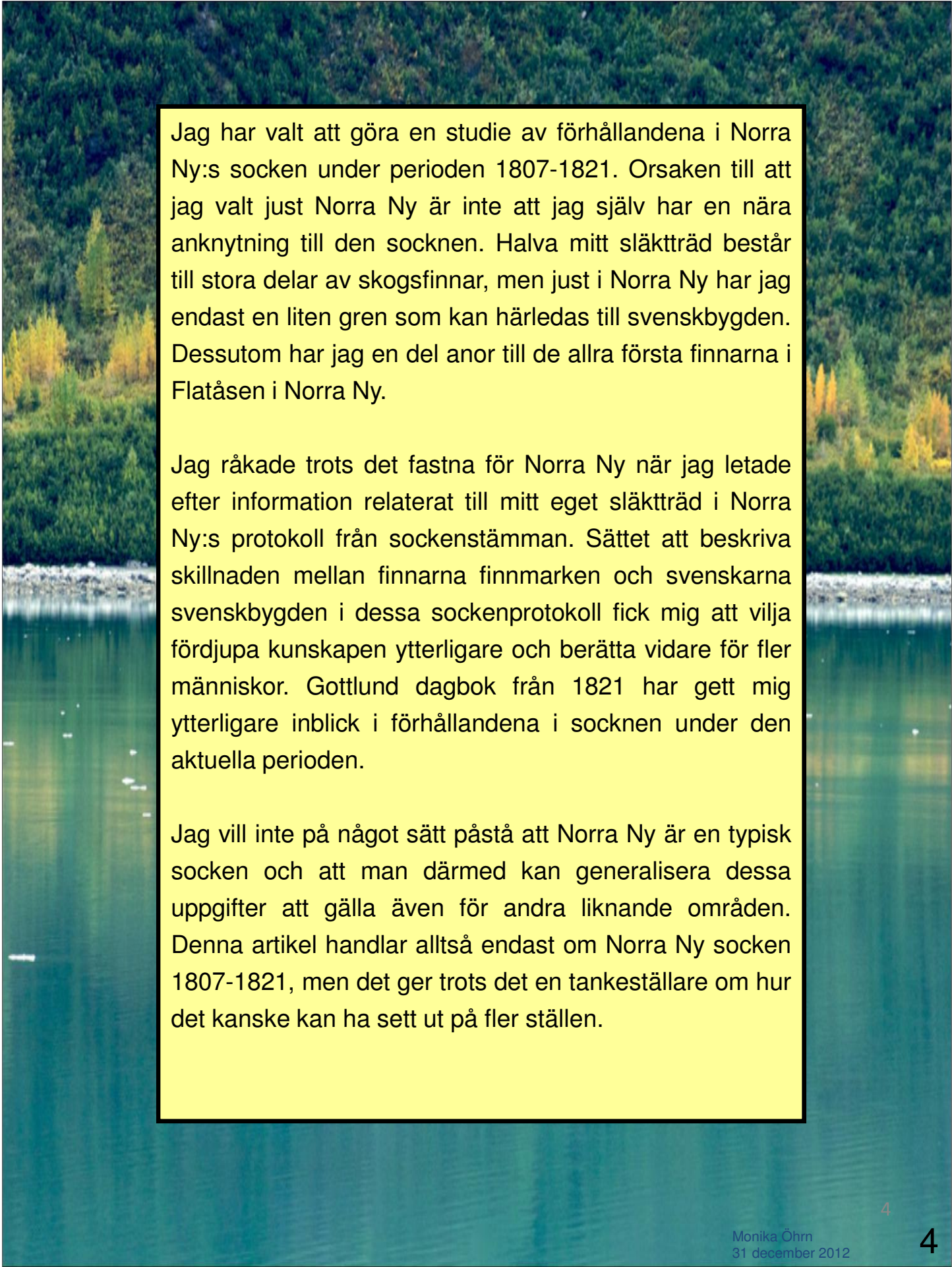
Innehållsförteckning

1 -	Inledning	S 3
2 -	Norra Ny socken	S 5
3-	Norra Ny:s Finnmark	S 6
4 -	Finnarna i sockenstämman	S 11
5 -	Svenskar och finnars beskrivning av varandra	S 16
6 -	Väghållningen i Norra Ny socken	S 20
7 -	Skogsfinnarnas hantering av de döda	S 23
8 -	Slutord	S 29
	Noteringar och källhänvisning	S 36

1- Inledning

För att skapa mig en bild av hur det kunde vara att leva i finnmarken respektive svenskbygden i Norra Ny socken vid 1800-talets början, har jag gjort en sammanställning av information från olika källor. Utifrån det jag hittat har jag sedan gjort egna reflektioner. Frågeställningen är om Skogsfinnarna var diskriminerade i det svenska samhället eller om de levde och verkade här på samma villkor som svenskarna? Det jag kommit fram till genom efterforskningar jag gjort och böcker jag läst är att skillnaden var stor mellan olika socknar.

I vissa socknar tycks skogsfinnarna ha "försvunnit" efter enstaka generationer, medan det skogsfinska kulturarvet och språket lever kvar under flera hundra år i andra socknar. Vilka faktorer var det som främjade assimilationen och vilka förhållanden var gynnsamma för bevarandet av minoritetsbefolkningens kulturyttringar och språk? Många önskar ju idag en snabb assimilering av invandrare i Sverige, samtidigt som vi är mycket stolta och imponerade av allt svenskt som vi kan hitta bland svenskamerikaner i USA. Genom en historisk kunskap om invandrargrupper som numera är helt assimilerade i det svenska samhället skulle man kanske kunna få redskap att förstå olika företeelser som finns nu i modern tid?

Jag har valt att göra en studie av förhållandena i Norra Ny:s socken under perioden 1807-1821. Orsaken till att jag valt just Norra Ny är inte att jag själv har en nära anknytning till den socknen. Halva mitt släkträd består till stora delar av skogsfinnar, men just i Norra Ny har jag endast en liten gren som kan härledas till svenskbygden. Dessutom har jag en del anor till de allra första finnarna i Flatåsen i Norra Ny.

Jag råkade trots det fastna för Norra Ny när jag letade efter information relaterat till mitt eget släkträd i Norra Ny:s protokoll från sockenstämman. Sättet att beskriva skillnaden mellan finnarna finnmarken och svenskarna svenskbygden i dessa sockenprotokoll fick mig att vilja fördjupa kunskapen ytterligare och berätta vidare för fler människor. Gottlund dagbok från 1821 har gett mig ytterligare inblick i förhållandena i socknen under den aktuella perioden.

Jag vill inte på något sätt påstå att Norra Ny är en typisk socken och att man därmed kan generalisera dessa uppgifter att gälla även för andra liknande områden. Denna artikel handlar alltså endast om Norra Ny socken 1807-1821, men det ger trots det en tankeställare om hur det kanske kan ha sett ut på fler ställen.

2- Norra Ny socken

Norra Ny socken ligger i Värmlands län. Det är den socken som man kör igenom när man åker på väg 45 förbi Stöllet i nuvarande Torsby kommun. Väg 62 som går genom bland annat Stöllet och Ambjörby passerar genom den svenska delen av socknen. Finnmarken ligger i den västra delen av socknen och dit tar man sig på olika småvägar.

Under den aktuella perioden kallades Norra Ny socken bara för Ny socken, så detta namn kommer att användas på vissa ställen i texten där jag citerar andra källor. Själv kommer jag att konsekvent använda namnet Norra Ny då det namnet används i moderna källor. Detta för att sammanblandning ej skall ske med andra socknar med namnet Ny. Namnet Norra Ny började användas först år 1886. 1873 bildades Nyskoga kapellförsamling som var en utbrytning ur Ny socken. Den finnmark som finns beskriven i detta material ligger i huvudsak i den delen av Norra Ny:s socken som senare kom att bilda Nyskoga socken.

3- Norra Ny:s Finnmark

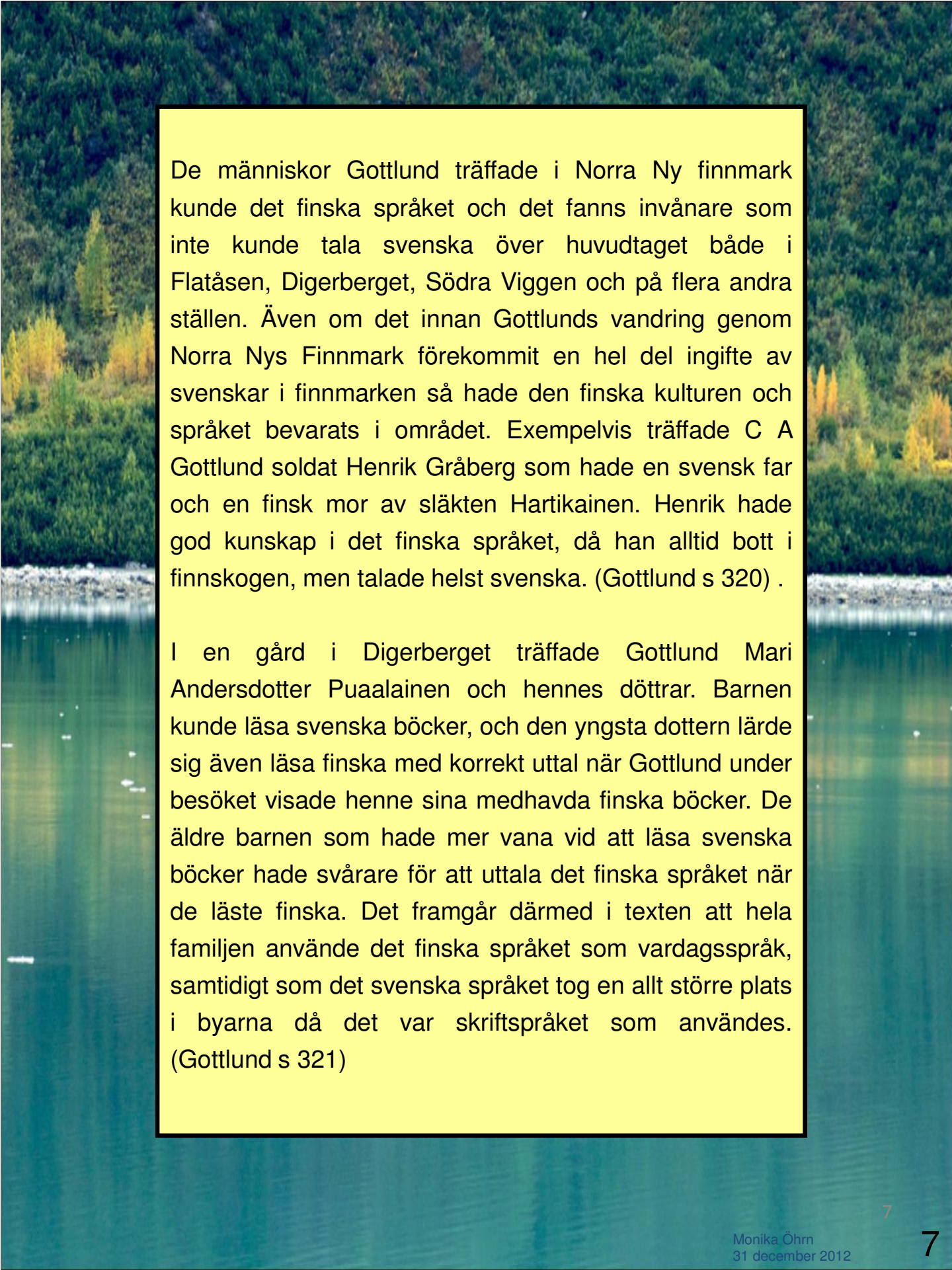
Carl-Axel Gottlund hade vägarna förbi Norra Ny socken 1821. Då hade området varit bebott av skogsfinnar i över 150 år, men fortfarande var både det finska språket och kulturen bevarade i dessa bygder. Upptagningen av området skedde ungefär enligt nedanstående tabell;

Område	År	bosättare
Norra Flatåsen (Öjeberget)	1646	Jakob och Skägga Lasse Himainen
Södra Flatåsen	1646	Clemet Månsson
Kärnberget	1646	Jakob
Norra Vigen	1650	Anders Pålsson Vaissinen
Södra Vigen	1650	Mats Pöntinen
Mellan Flatåsen	1656?	
Digerberget	1655?	

Källa: Avskrift på internet av Rickard Brobergs "finsk invandring till Mellersta Sverige"

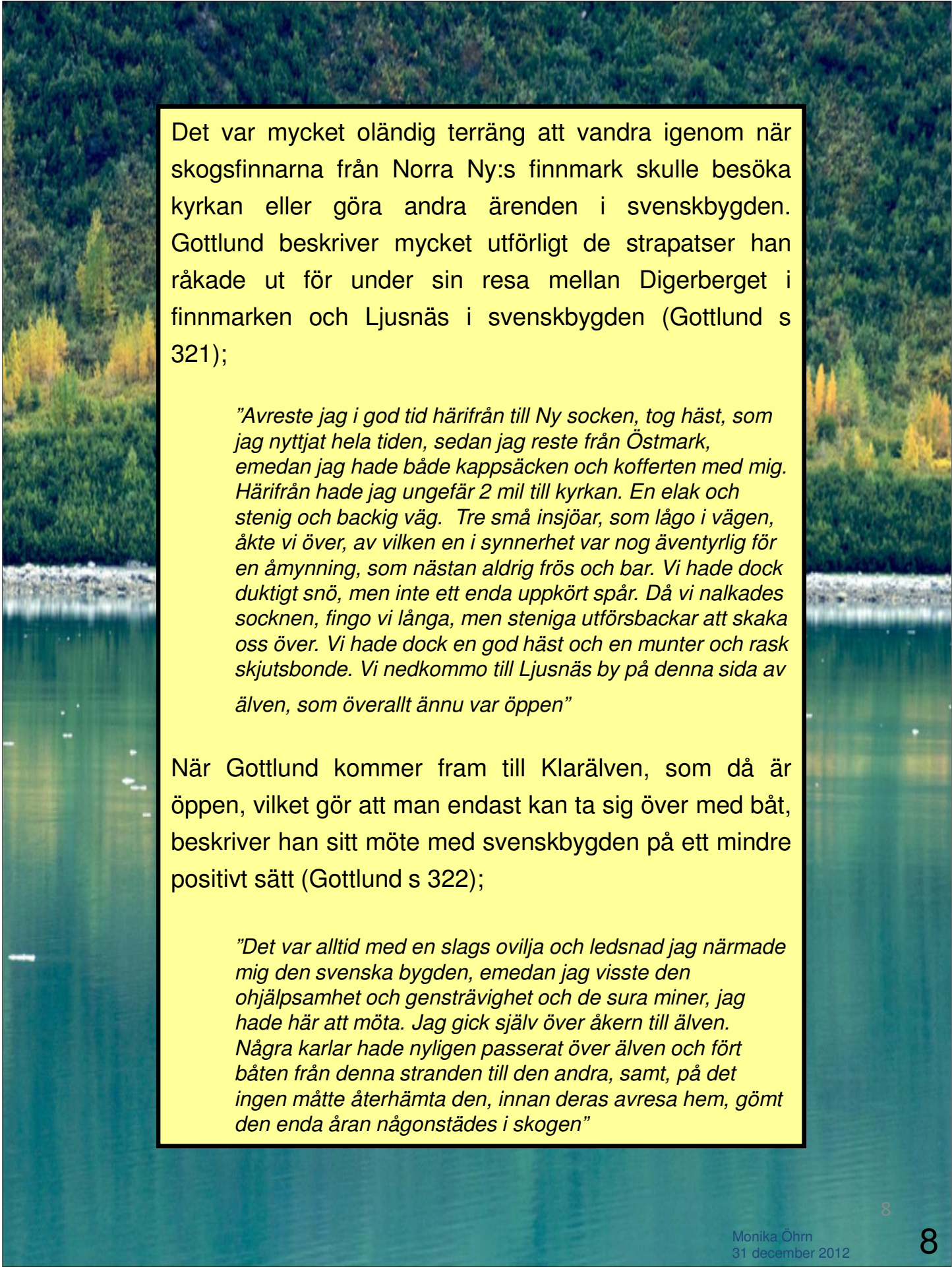
Rent geografiskt sett var finnmarken i Norra Ny mycket isolerat från svenskbygden och detta framgår tydligt både i Gottlunds dagbok och i de protokoll jag läst från sockentämman. 3 december 1821 anlände Carl-Axel Gottlund till Flatåsen. (C A Gottlund "Dagbok öfver mina vandringar på Vermlands och Solörs Finnmarker 1821" s 317) Han skriver följande om denna by;

"Flatåsen var en stor by, nog 8 gårdar och sina 50 personer. Ligger till Ny socken och har 3 1/8 mil till kyrkan. Ligger liksom de andra Ny sockens finnbyarna in i stora och ödsliga skogar, liknar däri mycket de norska finnskogarna."

De människor Gottlund träffade i Norra Ny finnmark kunde det finska språket och det fanns invånare som inte kunde tala svenska över huvudtaget både i Flatåsen, Digerberget, Södra Viggen och på flera andra ställen. Även om det innan Gottlunds vandring genom Norra Nys Finnmark förekommit en hel del ingifte av svenskar i finnmarken så hade den finska kulturen och språket bevarats i området. Exempelvis träffade C A Gottlund soldat Henrik Gråberg som hade en svensk far och en finsk mor av släkten Hartikainen. Henrik hade god kunskap i det finska språket, då han alltid bott i finnskogen, men talade helst svenska. (Gottlund s 320) .

I en gård i Digerberget träffade Gottlund Mari Andersdotter Puaalainen och hennes döttrar. Barnen kunde läsa svenska böcker, och den yngsta dottern lärde sig även läsa finska med korrekt uttal när Gottlund under besöket visade henne sina medhavda finska böcker. De äldre barnen som hade mer vana vid att läsa svenska böcker hade svårare för att uttala det finska språket när de läste finska. Det framgår därmed i texten att hela familjen använde det finska språket som vardagsspråk, samtidigt som det svenska språket tog en allt större plats i byarna då det var skriftspråket som användes. (Gottlund s 321)

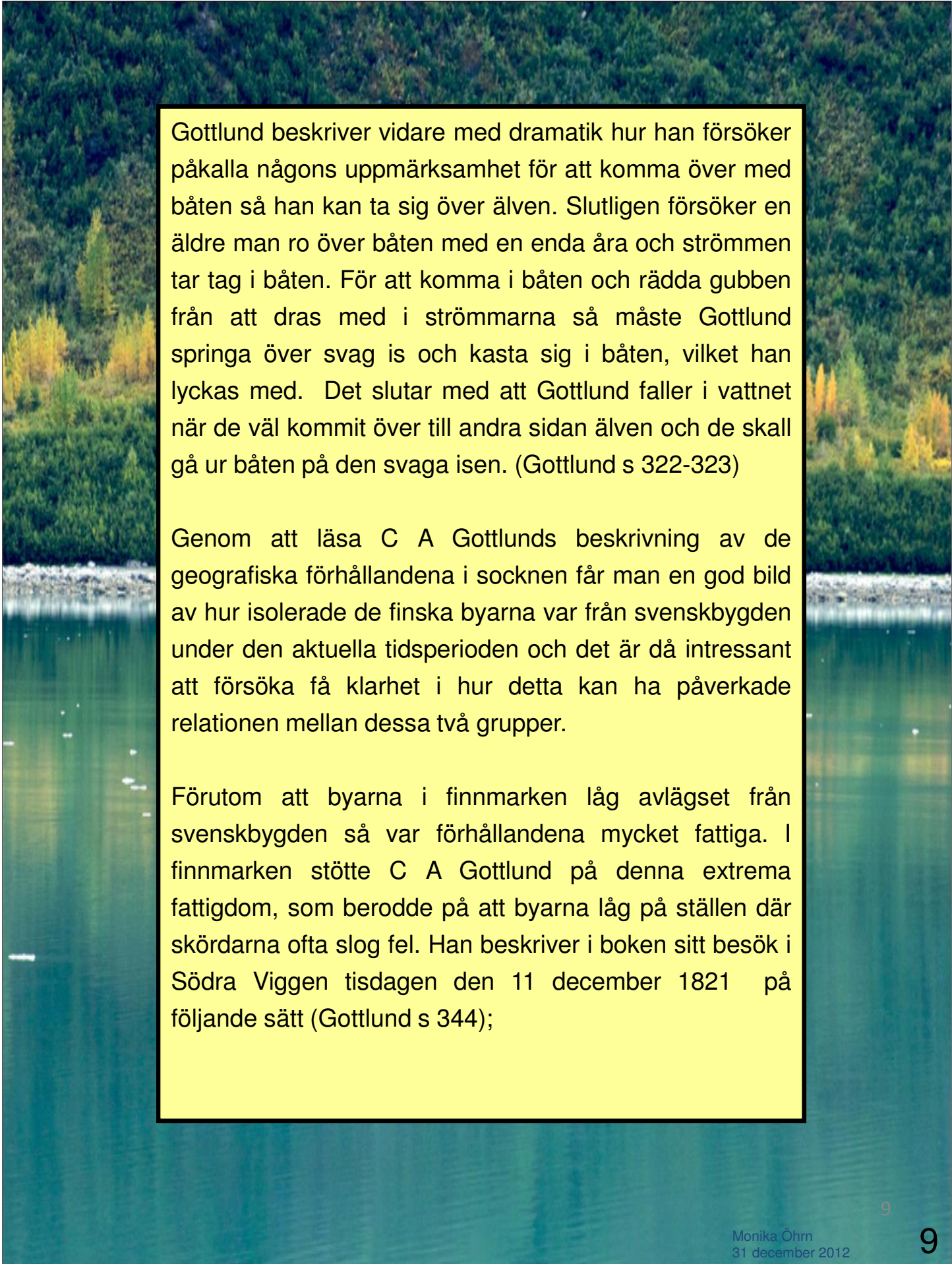
The background of the slide is a photograph of a natural landscape. It shows a dense forest of green trees on a hillside that descends towards a calm body of water. The water reflects the surrounding greenery. The sky is not clearly visible, suggesting an overcast or misty day. The overall tone is peaceful and scenic.

Det var mycket oländig terräng att vandra igenom när skogsfinnarna från Norra Ny:s finnmark skulle besöka kyrkan eller göra andra ärenden i svenskbygden. Gottlund beskriver mycket utförligt de strapatser han råkade ut för under sin resa mellan Digerberget i finnmarken och Ljusnäs i svenskbygden (Gottlund s 321);

"Avreste jag i god tid härifrån till Ny socken, tog häst, som jag nyttjat hela tiden, sedan jag reste från Östmark, emedan jag hade både kappsäcken och kofferten med mig. Härifrån hade jag ungefär 2 mil till kyrkan. En elak och stenig och backig väg. Tre små insjöar, som lågo i vägen, åkte vi över, av vilken en i synnerhet var nog äventyrlig för en åmynning, som nästan aldrig frös och bar. Vi hade dock duktigt snö, men inte ett enda uppkört spår. Då vi nalkades socknen, fingo vi långa, men steniga utförsbackar att skaka oss över. Vi hade dock en god häst och en munter och rask skjutsbonde. Vi nedkommo till Ljusnäs by på denna sida av älven, som överallt ännu var öppen"

När Gottlund kommer fram till Klarälven, som då är öppen, vilket gör att man endast kan ta sig över med båt, beskriver han sitt möte med svenskbygden på ett mindre positivt sätt (Gottlund s 322);

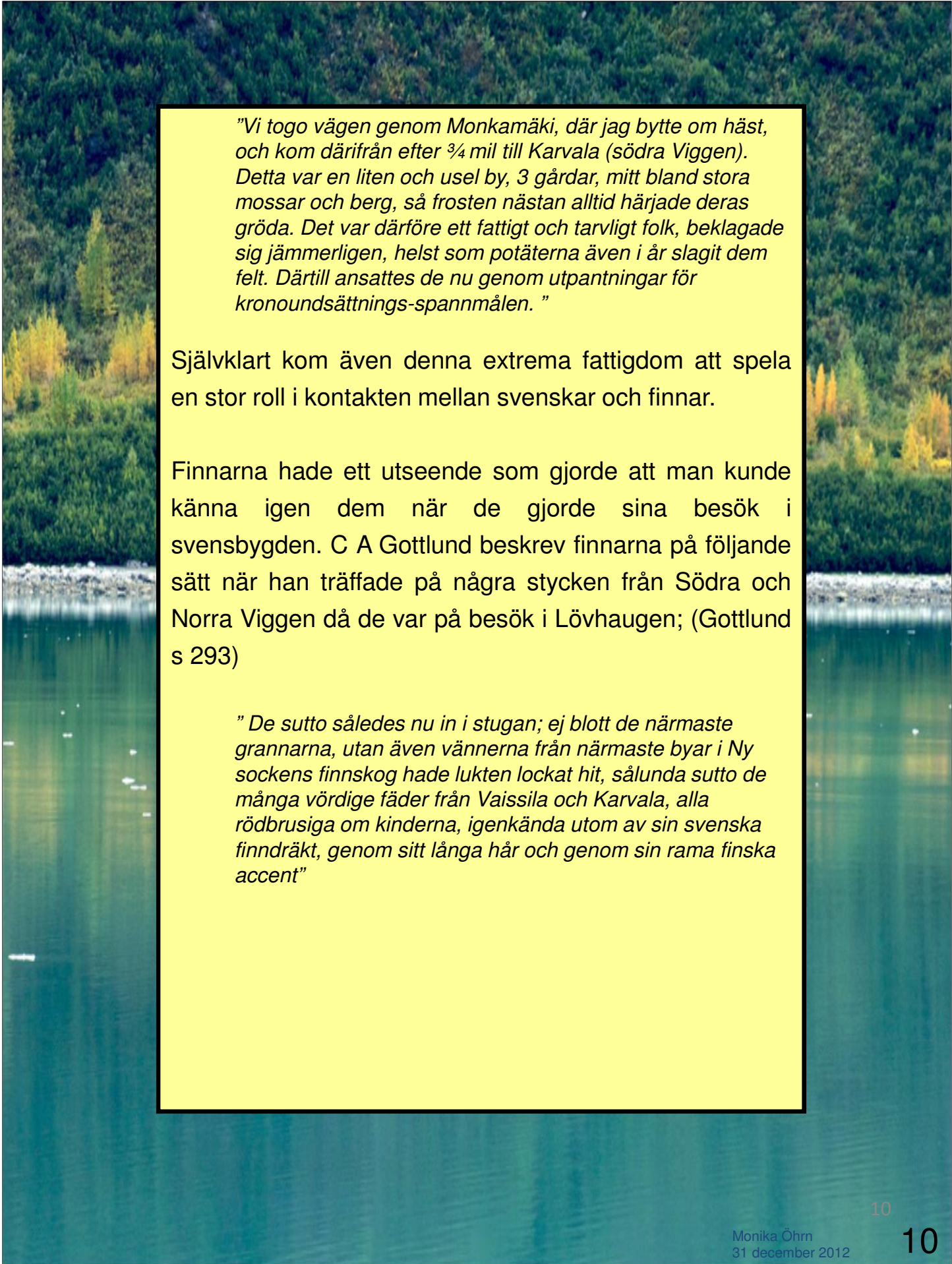
"Det var alltid med en slags ovilja och ledsnad jag närmade mig den svenska bygden, emedan jag visste den ohjälpsamhet och gensträvighet och de sura miner, jag hade här att möta. Jag gick själv över åkern till älven. Några karlar hade nyligen passerat över älven och fört båten från denna stranden till den andra, samt, på det ingen måtte återhämta den, innan deras avresa hem, gömt den enda åran någonstades i skogen"

Gottlund beskriver vidare med dramatik hur han försöker påkalla någons uppmärksamhet för att komma över med båten så han kan ta sig över älven. Slutligen försöker en äldre man ro över båten med en enda åra och strömmen tar tag i båten. För att komma i båten och rädda gubben från att dras med i strömmarna så måste Gottlund springa över svag is och kasta sig i båten, vilket han lyckas med. Det slutar med att Gottlund faller i vattnet när de väl kommit över till andra sidan älven och de skall gå ur båten på den svaga isen. (Gottlund s 322-323)

Genom att läsa C A Gottlunds beskrivning av de geografiska förhållandena i socknen får man en god bild av hur isolerade de finska byarna var från svenskbygden under den aktuella tidsperioden och det är då intressant att försöka få klarhet i hur detta kan ha påverkat relationen mellan dessa två grupper.

Förutom att byarna i finnmarken låg avlägset från svenskbygden så var förhållandena mycket fattiga. I finnmarken stötte C A Gottlund på denna extrema fattigdom, som berodde på att byarna låg på ställen där skördarna ofta slog fel. Han beskriver i boken sitt besök i Södra Vigen tisdagen den 11 december 1821 på följande sätt (Gottlund s 344);

"Vi togo vägen genom Monkamäki, där jag bytte om häst, och kom därifrån efter ¾ mil till Karvala (södra Vigen). Detta var en liten och usel by, 3 gårdar, mitt bland stora mossar och berg, så frosten nästan alltid härjade deras gröda. Det var därför ett fattigt och tarvligt folk, beklagade sig jämmerligen, helst som potäterna även i år slagit dem felt. Därtill ansattes de nu genom utpantningar för kronoundsättnings-spannmålen. "

Självklart kom även denna extrema fattigdom att spela en stor roll i kontakten mellan svenskar och finnar.

Finnarna hade ett utseende som gjorde att man kunde känna igen dem när de gjorde sina besök i svensbygden. C A Gottlund beskrev finnarna på följande sätt när han träffade på några stycken från Södra och Norra Vigen då de var på besök i Lövhaugen; (Gottlund s 293)

" De sutto således nu in i stugan; ej blott de närmaste grannarna, utan även vännerna från närmaste byar i Ny sockens finnskog hade lukten lockat hit, sålunda sutto de många vördige fäder från Vaissila och Karvala, alla rödbrusiga om kinderna, igenkända utom av sin svenska finndräkt, genom sitt långa hår och genom sin rama finska accent"

4 - Finnarna i sockenstämman

Under den aktuella tidsperioden var byarna från finnmarkens invånare väl representerade som sexmän, dvs socknens förtroendemän. Sexmännen hade som uppdrag att se till att fattade beslut i sockenstämman verkställdes, att ansvara för underhåll av kyrkobyggnader och prästgård samt främst att hjälpa kyrkoherden att övervaka kyrkotukten i socknen. Deras uppdrag ingick också att driva in skatter, böter och andra avgifter från de boende inom det egna ansvarsområdet. De skulle vara sex till antalet, men i Norra Ny socken förekommer det att de var fler än 6 under vissa perioder. De sexmän som var representerade från finnskogen var följande personer;

1807 Lars Jönsson i Kärnberget avgår – tillträder gör då Hinrik Hinriksson i Digerberget – 1808 tillträder Hinrik Persson i Flatåsen – 1809 tillträder Johan Persson i Öjeberget – 1810 tillträder Henrik Henriksson Digerberget – 1811 tillträder Per Danielsson i Flatåsen – 1812 tillträder Anders Danielsson i Igelsjöberget – 1813 tillträder Olof Arensson i Bässeberget.

Därefter tas beslut att finnmarken skall ha två representanter som sexmän så år 1813 förordnas även Johan Henriksson Mangslidberg.

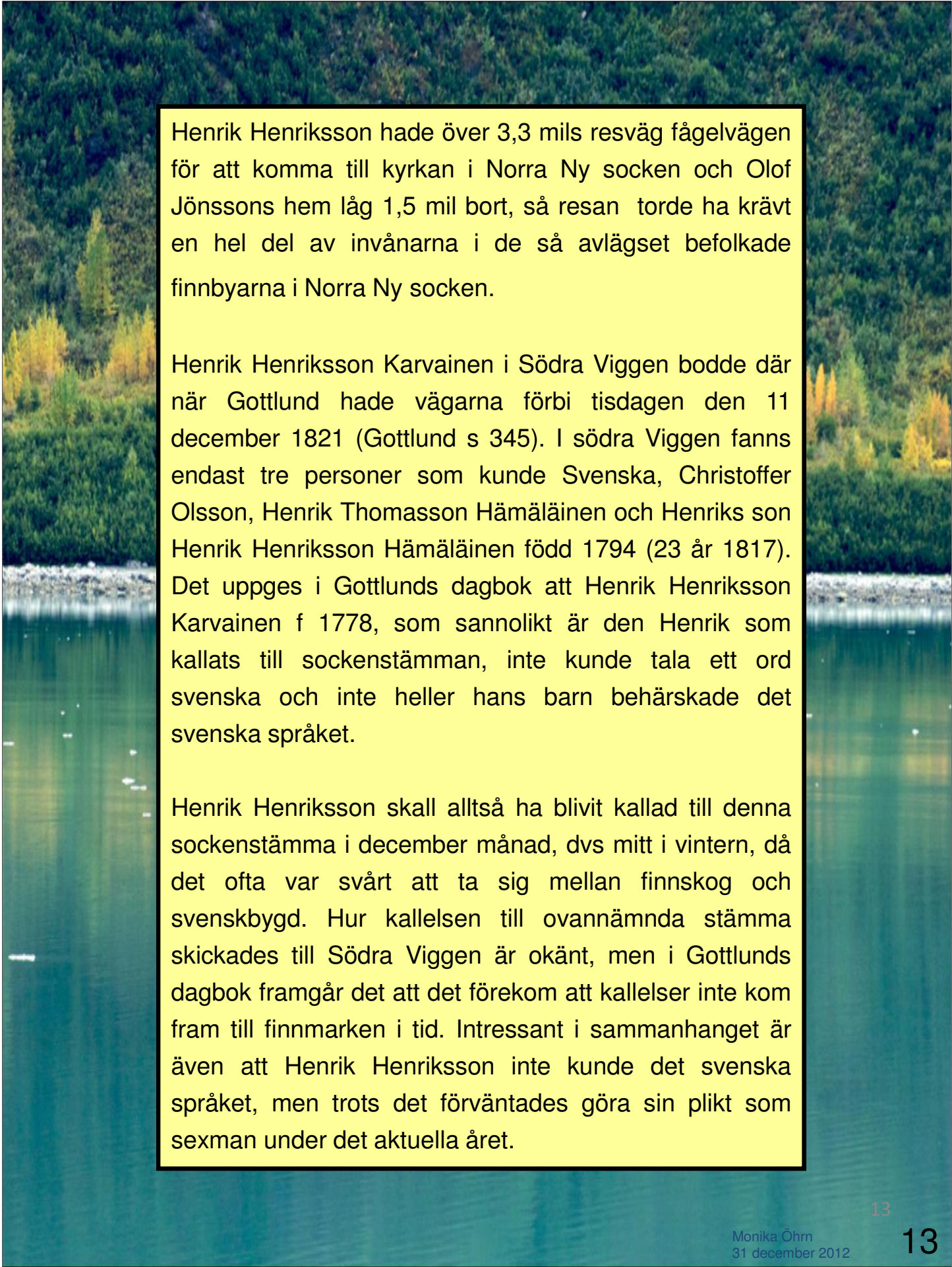
1814 tillträder U Hinrik Hinriksson N Viggen Ö Finnskogarna och Pål Pålsson i Igelsjöberget – 1815 tillträder Thomas Andersson Norra Viggen och Anders Olsson Kärnberget – 1816 tillträder Olof Jönsson Kärnberget och Hinrik Hinriksson Södra Viggen (Norra Ny kl1 s 31,39 59, 67, 77, 97, 117, 131)

Det framgår tydligt i protokollen från Norra Ny att uppdraget som sexman inte är eftertraktat utan snarare är en plikt som fördelas ut över bygdens invånare. I uppdraget ingick som tidigare nämnts att driva in ersättningar från de som var boende i det område man ansvarade för. Om man inte kunde redovisa "uppbörden" vid årets slut blev man inte entledigad från uppdraget utan tvingades vara kvar ytterligare en period. Man var även tvungen att infinna sig på de möten man kallades till. Från år 1812 kan man läsa att;

"Sexmannen Per Danielsson på Finnskogen kunde för bristande redovisning icke nu erhålla avsked utan pliktades till 1 rd banko. Likaså Sven Larsson i Åstrand. Dock kyrkorådet obetagit att framdeles och efter skeende redovisning få tillsätta andre i desse sexmäns ställe för innevarande år"

I protokoll från 7 december 1817 (Norra NY K1 s 132) framgår det att det fanns en viss irritation då Finnarna hade stor frånvaro från inplanerade möten;

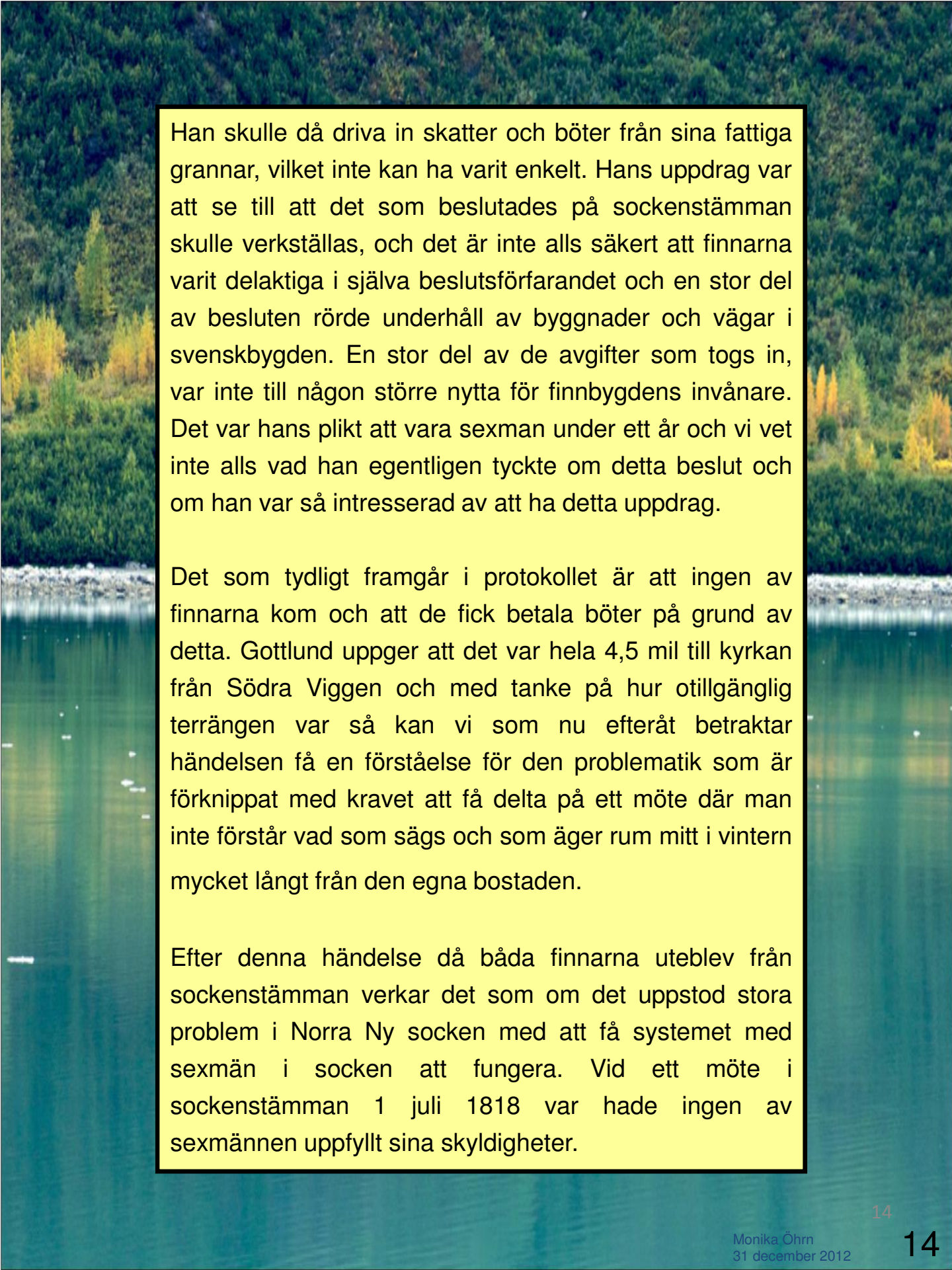
"Vidare efterfrågades sexmännen och befunnos Olof Jönsson i Kärnberget och Henrik Henriksson i s Viggen frånvarande och emedan finnarne nästan alltid sålunda uteblifva påstod att desse sexmän ingalunda skulle undgå de förr utsatta böter. "

Henrik Henriksson hade över 3,3 mils resväg fågelvägen för att komma till kyrkan i Norra Ny socken och Olof Jönssons hem låg 1,5 mil bort, så resan torde ha krävt en hel del av invånarna i de så avlägset befolkade finnbyarna i Norra Ny socken.

Henrik Henriksson Karvainen i Södra Viggen bodde där när Gottlund hade vägarna förbi tisdagen den 11 december 1821 (Gottlund s 345). I södra Viggen fanns endast tre personer som kunde Svenska, Christoffer Olsson, Henrik Thomasson Hämäläinen och Henriks son Henrik Henriksson Hämäläinen född 1794 (23 år 1817). Det uppges i Gottlunds dagbok att Henrik Henriksson Karvainen f 1778, som sannolikt är den Henrik som kallats till sockenstämman, inte kunde tala ett ord svenska och inte heller hans barn behärskade det svenska språket.

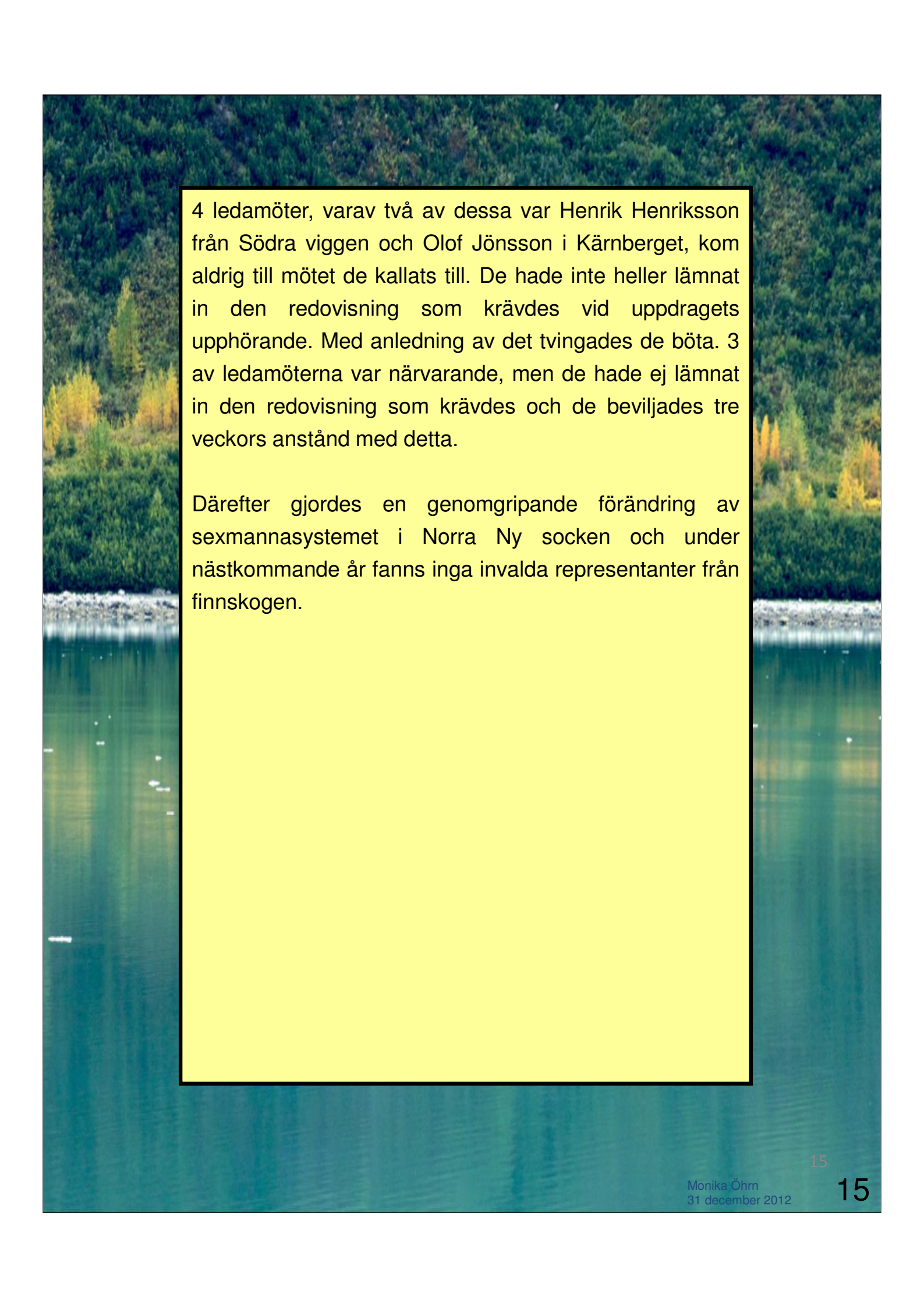
Henrik Henriksson skall alltså ha blivit kallad till denna sockenstämma i december månad, dvs mitt i vintern, då det ofta var svårt att ta sig mellan finnskog och svenskbygd. Hur kallelsen till ovannämnda stämma skickades till Södra Viggen är okänt, men i Gottlunds dagbok framgår det att det förekom att kallelser inte kom fram till finnmarken i tid. Intressant i sammanhanget är även att Henrik Henriksson inte kunde det svenska språket, men trots det förväntades göra sin plikt som sexman under det aktuella året.

Han skulle då driva in skatter och böter från sina fattiga grannar, vilket inte kan ha varit enkelt. Hans uppdrag var att se till att det som beslutades på sockenstämman skulle verkställas, och det är inte alls säkert att finnarna varit delaktiga i själva beslutsförandet och en stor del av besluten rörde underhåll av byggnader och vägar i svenskbygden. En stor del av de avgifter som togs in, var inte till någon större nytta för finnbygdens invånare. Det var hans plikt att vara sexman under ett år och vi vet inte alls vad han egentligen tyckte om detta beslut och om han var så intresserad av att ha detta uppdrag.

Det som tydligt framgår i protokollet är att ingen av finnarna kom och att de fick betala böter på grund av detta. Gottlund uppger att det var hela 4,5 mil till kyrkan från Södra Vigen och med tanke på hur otillgänglig terrängen var så kan vi som nu efteråt betraktar händelsen få en förståelse för den problematik som är förknippat med kravet att få delta på ett möte där man inte förstår vad som sägs och som äger rum mitt i vintern mycket långt från den egna bostaden.

Efter denna händelse då båda finnarna uteblev från sockenstämman verkar det som om det uppstod stora problem i Norra Ny socken med att få systemet med sexmän i socken att fungera. Vid ett möte i sockenstämman 1 juli 1818 var hade ingen av sexmännen uppfyllt sina skyldigheter.

4 ledamöter, varav två av dessa var Henrik Henriksson från Södra vigen och Olof Jönsson i Kärnberget, kom aldrig till mötet de kallats till. De hade inte heller lämnat in den redovisning som krävdes vid uppdragets upphörande. Med anledning av det tvingades de böta. 3 av ledamöterna var närvarande, men de hade ej lämnat in den redovisning som krävdes och de beviljades tre veckors anstånd med detta.

Därefter gjordes en genomgripande förändring av sexmannasystemet i Norra Ny socken och under nästkommande år fanns inga invalda representanter från finnskogen.

5 – Svenskar och finnars beskrivning av varandra

Christoffer Olsson bodde i Södra Vigen och han var enligt Gottlund "en svartmuslig och bister karl". Han var född av svenska föräldrar i socknen, men han hade vistats i finnmarken hela sitt liv. Gottlund skriver att "han var lika varm finne som trots någon annan, även ville han ej veta av att han var av svensk börd. Hans hustru och alla hans barn förstod ej ett ord svenska". Svenske Christoffer Olsson bad Gottlund om ett finskt namn och han blev då kallad "Rouhtalainen".

Både när man läser Gottlunds bok och när man läser protokollen från sockenstämman känner man av att det finns en tydlig klyfta mellan den svenska befolkningen och den finska. Finnarna beskrivs återkommande på ett ofördelaktigt sätt och i Gottlunds bok känner man av ett avståndstagande till svenskbygdens befolkning. Framförallt känner man av att finnarna ofta känner sig orättvist behandlade. Det förekom även en hel del negativa beskrivningar av svenskar i sockenprotokollen, men sättet att beskriva finnar skiljer sig från sättet att beskriva svenskar. Svenskarna nämns alltid mer specifikt med namn och gård, medans kommentarerna om finnarna är generella och påstås gälla alla från finnskogen.

Återkommande delas socknen i två delar, finnmarken och svenskbygden, och svenskarnas skriftliga redogörelser finns återkommande nedvärderande kommentarer om finnarna. 23 augusti 1807 tas frågan om prästernas besök i finnmarken upp och de kostnader som finns runt dessa besök. Följande kan då läsas i detta protokoll (Norra NY KI 1 s 23);

"I annat fall skulle Herr prostens yttrande blifva att han nödgades afstyra och söka bortskaffa de vanlige gudstjensterna på finnskogarne; hålst erfarenheten visar att desse sammankomster icke allenast gifva finnaren tillfälle till en oordentlig lefvnad uti dryckenskap, lättfärdighet och flera laster dem ortens ämbetsmän icke förmå att hindra; utan gifva finnare anledning till ett sjelvsvådligt uteblifande från sjelfva sockenkyrkan, nästan hela året igenom, hvaröfver vid flere tillfällen i lång tid blifvit klagade:..."

När man därefter fortsätter att beskriva förhållandena på finnmarken så har man plötsligt fått ytterligare en stor förståelse för att terrängen där är oländig och att det är svårt att ta sig fram när det handlar om att prästen skall färdas i finnmarken. Speciellt besvärligt bedöms det vara att ta sig fram till Kärnberget och Södra Viggen i protokollet år 1807, dvs de byar, där man senare valde att utse två stycken sexmän som ej dök upp på en sammankomst och därför fick böta (Norra NY KI 1 s 24);

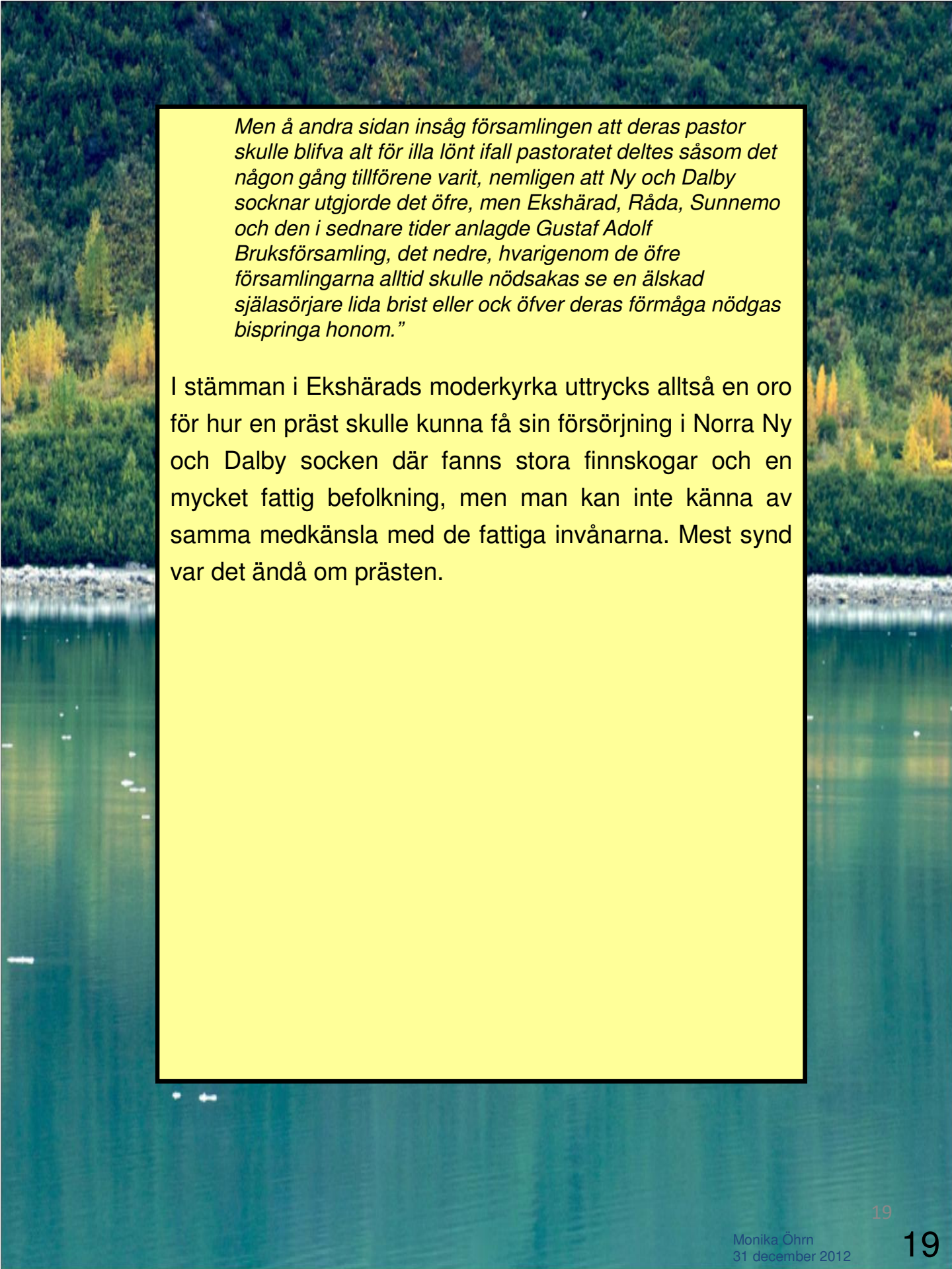
"...otillräckligt ersätta det myckna besvär och den stora fara som prästen lider då han reser till dem på deras halsbrytande och snart otillgänglige vägar öfver berg och mossar så kunde församlingen icke annat än önska att alltid få behålla sin präst vid dess rätta predikotillfälle, som är sockenkyrkan och att finnarne måtte tillhållas att ordentligare än hittills med sig derstädes infinna – Församlingens nuvarande präst förklarade sig härmed fullkomligt nöjd; men tillade att i händelse någon ändring skulle ske uti desse beslut och gudstjensterne på Finneskogen emot förmodan komme att fortfara så ville han hafva sig förbehållit att slippa förrätta dem uti Kärnberget och uti Vigen hvarefter hvarken finnes nödige husrum dertill ej heller sådan folk som han gärna önskade der andagt och ordning borde öfvas."

Hur det senare gick med möjligheten att få besök av prästen i Södra Vigen kan man läsa om i Gottlunds dagbok (Gottlund s 345);

"Folket beklagade sig här mycket över sin ställning, de hade ej mindre än 4 ³/₄ mil till sin kyrka, oländig väg – till Juvaniemi¹ 1 mil. Högst en gång om året kunde de unga resa dit. Då förstod de ej vad prästen sade, utan gäckades därför av honom och hans svenska får"

1813 hålls en stämma i Ekshärads moderkyrka där man diskuterar en delning av Älvdals pastorat och finnarna beskrivs där som fattiga, hedniska och okunniga (Norra NY KI 1 s 81);

"Ny och Dalby socknar, som utgöra ett eget Tingeslag utom den svenska bygden, äfven innehålla vidsträckta och med mycket möda tillgängliga finneskogar, der lämningar af hedendom och okunnighet ännu icke kunnat utrotas, utan tarfva den ömmaste tillsyn och själavård. -

A scenic landscape featuring a dense forest of green and yellow trees on a hillside, overlooking a calm body of water. The scene is captured from a slightly elevated perspective, showing the shoreline and the reflection of the trees in the water.

Men å andra sidan insåg församlingen att deras pastor skulle blifva alt för illa lönt ifall pastoratet deltes såsom det någon gång tillförene varit, nemligen att Ny och Dalby socknar utgjorde det öfre, men Ekshärad, Råda, Sunnemo och den i sednare tider anlagde Gustaf Adolf Bruksförsamling, det nedre, hvarigenom de öfre församlingarna alltid skulle nödsakas se en älskad själasörjare lida brist eller ock öfver deras förmåga nödgas bispringa honom.”

I stämman i Ekshärads moderkyrka uttrycks alltså en oro för hur en präst skulle kunna få sin försörjning i Norra Ny och Dalby socken där fanns stora finnskogar och en mycket fattig befolkning, men man kan inte känna av samma medkänsla med de fattiga invånarna. Mest synd var det ändå om prästen.

6 - Väghållningen i Norra Ny socken

I protokollet från sockenstämman påträffar man några punkter där försök till likabehandlingen fått konsekvenser som idag snarare uppfattas som obegripliga och orättvisa. Först kan man läsa stora partier där exempelvis präster och andra i socknen helst vill undvika att färdas genom dessa skogar då de är otillgängliga, besvärliga, farliga och halsbrytande. Även Gottlund reste på dessa vägar när han var där och han beskriver dem som steniga, backiga och äventyrliga med dåliga isar som det fanns stor risk att man trampade igenom. Trots en god kännedom om hur förhållandena var på vägarna från finnmarken så förväntades finnarna delta på samma villkor som människorna i svenskbygden vad gäller plogning av socknens vägar under vinterhalvåret. Nedanstående kan läsas i protokollet från den 18 oktober 1809 (Norra NY KI 1 s 47);

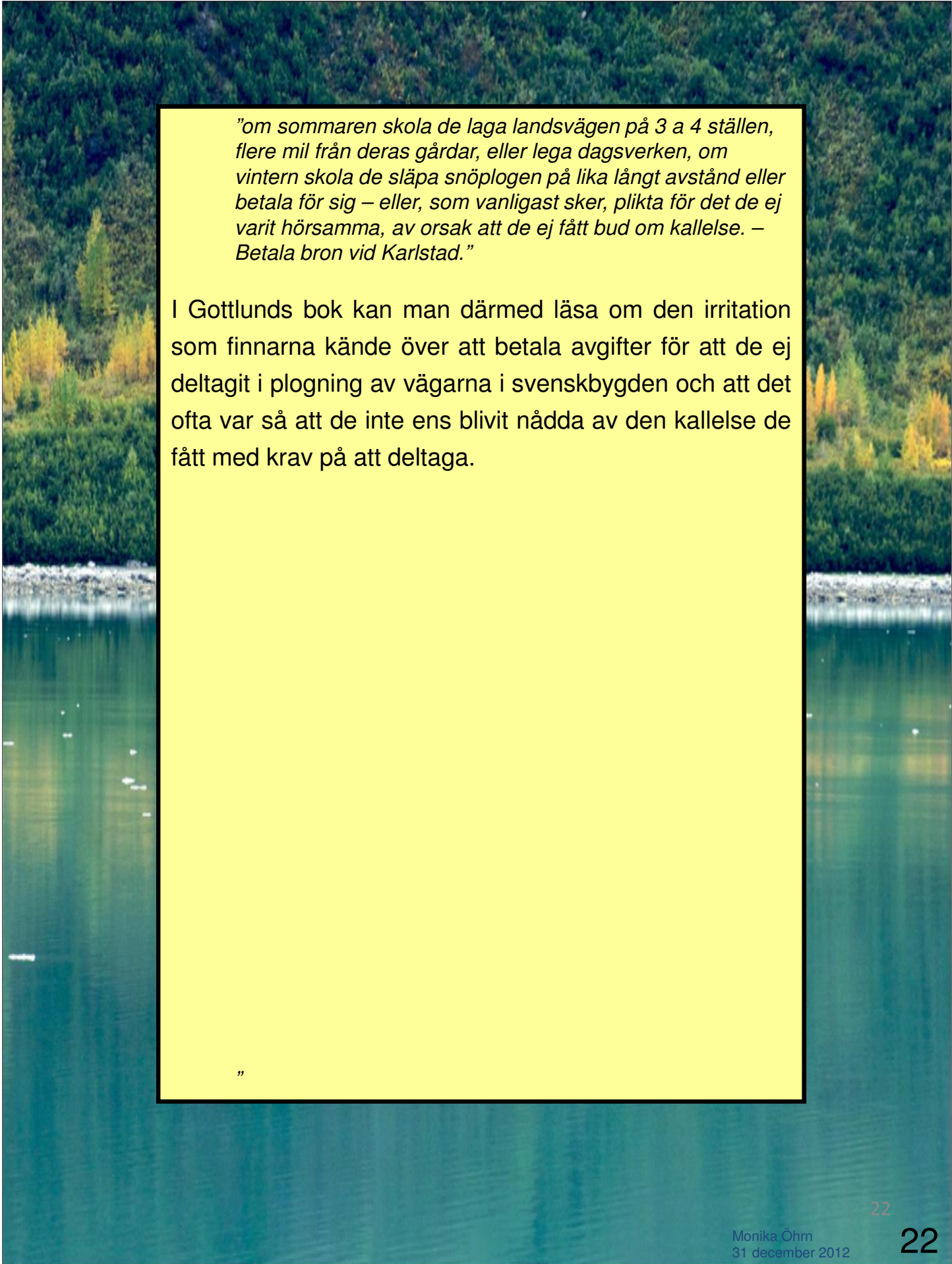
"Sedan resp domhavanden vid nu påstående tinget uti Of Värnäs genom skrifvelse av d 30 september tillåtit församlingen att vid sockenstämma rådgöra om det yttrande som borde afgivas vid Loft Häradsrätten uti instämmande målet angående vägen öfver Osebols skogens hållande uti fargildt stånd om vintertiden. Sammanträde idag sockenmännen, efter 8 dagars förutsedd påfylling då svenskbygdens innevånare framhållt påstodo att skyldigheten till denne vägen öpenhållande om vintertiden borde höra framdels västra Finnebygdens innevånare till,

hälst desse förut hvarken deltagit i någon snöplogväg ej heller hittills fått vidkännas någon hållskjuts i hvilka bägge avseenden svenskbygden alltid haft en svår tyngd framför finnarne, hvilka icke äga någon laglig rätt att undslippa detta besvär.

De närvarande af finnare kunde väl ock neka att de hvarken haft allmän vingerväg att underhålla, ej heller deltagit i annan skjuts än krono-transporter, men förmente sig likväl böra befrias ifrån svenskbygdens påstående af orsak att en del av dem hade lång väg att färdas till Osebolsskogen, och att vid stora snöfall det äfven torde blifva omöjligt att ditkomma med folk och hästar – Hvilket dock bygdefolket icke ville medgifva utan påstod att de fläste af bygden hade lika lång och icke längre väg dit än de fläste finnarne. Och att det icke vore mera omöjligt för finnarne än för svenskfolket att emot ett skäligt arfvode kunna förmå något närbeläget hemma, t.ex Osebol vid fullt ansvar åtaga sig denna snöplogväg. ”

Utifrån den bakgrunden att jag läst om förhållandena i finnmarken i andra delar av sockenstämmans protokoll och även i Gottlunds bok väckte detta en förundran hos mig och det framgår i Gottlunds dagbok att finnarne inte tyckte att kravet att de skulle färdas till svenskbygden för att ploga vägarna där på något sätt var skäligt. Då finnarne omöjligt kunde ta sig fram för att utföra dessa sysslor så tvingades de betala en ersättning till socknen. Om detta kan man läsa i Gottlunds dagbok där de utgifter som skogsfinnarne har räknas upp (Gottlund s 347);

”

"om sommaren skola de laga landsvägen på 3 a 4 ställen, flere mil från deras gårdar, eller lega dagsverken, om vintern skola de släpa snöplogen på lika långt avstånd eller betala för sig – eller, som vanligast sker, plikta för det de ej varit hörsamma, av orsak att de ej fått bud om kallelse. – Betala bron vid Karlstad."

I Gottlunds bok kan man därmed läsa om den irritation som finnarna kände över att betala avgifter för att de ej deltagit i plogning av vägarna i svenskbygden och att det ofta var så att de inte ens blivit nådda av den kallelse de fått med krav på att delta.

”

7 - Skogsfinnarnas hantering av de döda

I Norra Nys sockenprotokoll från 1808 och 1809 utspelar sig en mycket besynnerlig händelse som idag väcker en förvåning och förundran. Helt uppenbart går det inte att riktigt utläsa hela händelseförloppet i de svenska skrifterna. Man vill här påtala att skogsfinnarna inte hade samma respekt för sina avlidna anhöriga som andra, vilket med största sannolikhet inte kan vara sant. Vi får förmoda att det ligger tragiska händelser bakom den skildring som finns i sockenprotokollet § 6 från 26 juni 1808 (Norra Ny KI 1 s 35);

”Som den oseden mycket härskar bland finnarne i Västra Skogarne, att de på sockendagar framföra sine lik till Kyrkan och der nedsätta dem, utan anmäla detta hos prästen eller kläckaren samt resa hem igen innan söndagen, ofta utan den minsta anhalt till begrafning. Och prästen, i brist af erforderlig uplysning om hvilka och hvarifrån desse lik äro, nödgas låta dem stå obegravne i flere veckor, hvilket förorsakar både osnygghet och smittosamma sjukdomars utbredande i synnerhet sommartiden. Att förtiga det kyrkoboken icke eller kan kompletteras så och på det ett sådant oskick för framtiden må förekomma blev nu beslutit att hufvudpersonen i ett hushåll hvarifrån hädanefter ett sådant lik kommer, skall sitta en söndag i stocken och om den orkar böta skall han tillika gifva 2 riksdaler till kyrkan och de fattige.”

Finnarna skulle alltså enligt detta protokoll ha för vana att bära ner sina döda till byn och placera dem vid kyrkan och därefter inte tala om varken vem den döde är eller ta övrigt ansvar för att den döde skulle få en respektfull begravning. Intressant är också att man utan att veta vem den döde var kunde veta att det var en finne från västra Skogarna som placerats vid kyrkan. Det visar sig senare vilka dessa lik var i protokollet nästkommande år och hela den absurda och osmakliga hanteringen av de döda kropparna är då utredd (Norra NY KI 1 s 51);

"Herr Kronolänsmannen And: Lundqvist närvarande begärde å ämbetets vägnar upplysning om hvilka de 2 liken varit, som förleden sommar under den smittosamma sjukdomen så obehörigt blifvit nedsatta vid kyrkan, utan att man gifvit präst eller annan vederbörande tillkänna hvilka och hvarifrån de voro, eller fogat minsta anstalt om deras snara begrafning utan att det ena ganska förrutnad i kyrkans vapenhus eller så kallade förhus samt det andra på en bodtrappa nära landsvägen, der icke allenast kyrkofolket utan äfven alla resande skulle förbifärdas; samt ville veta huru och hvilka personer desse liken voro ditfraktade.

Efter skedd undersökning och så mycket man nu kunde utröna befans det ena liket vara Torparen Erik Hindriksson i viggén, hvilken dödt hos Hinrik Hindriksson i Degerberget, derifrån blifvit fraktad till Björbysättern af gamle Hinrik Hindrikssons son Anders och Hindrik Johanssons dräng Olof Hinriksson i Degerberget, Hvilka då Björbysätterns åboer vägrade att frakta liket vidare foro sin väg hem och lämnade liket efter sig – Åboerna i Björby Sätterns ledsna vid Finnarnes självsådliga vana att så godt som kasta sina lik uppå dem, och icke vidare bry sig om dem, kanske knapt uppgifva deras namn,

eller föga någon till då de lämnade liket funno sig föranlåtne att återfrakta liket till Degerberget hvilket verkställes av bonde Ingmarsson och dräng Per Olsson i Björby sättern. – Sedan fraktade det ifrån Digerberget till Jöns Engelbrectsson i Björby af samma personer som förut till Björby sättern : och Jöns Persson med biträde af Jan Jansson i Stöllet kastade det sedan till kyrkan, och nedsatte det i förhuset, der liket gaf en sådan stank ifrån sig och med rinnande Blodvatten så bortskämde golvet att kyrkan så snart prästen fick kunskap måtte rökas, vädras och rengöras innan gudstjenst deruti kunde hållas.”

Det ena av liket som lämnats vid kyrkan var alltså Erik Henriksson som var bosatt i Vigen, men vistades i Digerberget. Från Digerberget hade de burit ner honom till Björbysättern. Svenskarna vid Björbysättern hade då burit tillbaka liket till Digerberget, då de inte ville ta ansvar för det. Därefter hade finnarna fraktat liket till Jöns Engelbrectsson i Björby. De som sedan ”kastade” liket i kyrkan var svenskarna Jöns Persson och Jan Jansson i Stöllet och där hittades det sedan i förhuset till kyrkan. Det gav då ifrån sig en stank och blodvatten hade förorenat golvet så att en omfattande rengörning behövdes för att få bort lukten och smutsen. Varför detta hände vet jag ej, men jag har inte, såsom det skrivs i detta protokoll, kunnat utläsa att det skulle vara en vanlig företeelse.

Det andra liket som bara lämnats vid kyrkan hade också hamnat där under mycket tragiska omständigheter. Liket var ett litet barn som avlidit och beskrivningen av händelseförloppet finns också i den utredning som gjordes (Norra NY KI 1 s 51);

"Det andra liket var ett oäkta barn Lars Månsson födt här i församlingen vid Ljusna af quinspersonen Maja Nilsson som nu ska vistas uti Björkåsen och Fryks ände socken och hvarefter barnet äfven skall hafva dött. Derifrån bars liket till Gillesberget af Arne Arnesson i Björkåsen, som ställde det efter sig och lopp iväg. Dräng Per Persson i Gillesberget fraktade det till Björby Sättern och Dräng Nils Persson derifrån till kyrkan."

Maria Nilsson kan ses i husförhörslängderna för Fryksände AI 13 s 202 i Björkåsen med en liten son med namnet Nils Månsson född år 1801 (Norra Ny C4 s 95). Någon Lars Månsson finns ej angiven i denna husförhörslängd, men i födelseboken i Norra Ny socken finns han angiven som född 1804-09-07 (Norra NY C4 s 109) Föräldrarna till de båda barnen är Måns Larsson i Kårebol och Maria Nilsson i Segnäs. Av faddrarna har ingen finskt ursprung utan de är alla från Norra Nys svenska byar.

Kårebol är inte en by inom finnmarken och det finns inte mycket som tyder på att det döda barnet Lars och hans bror Nils var av finskt ursprung.

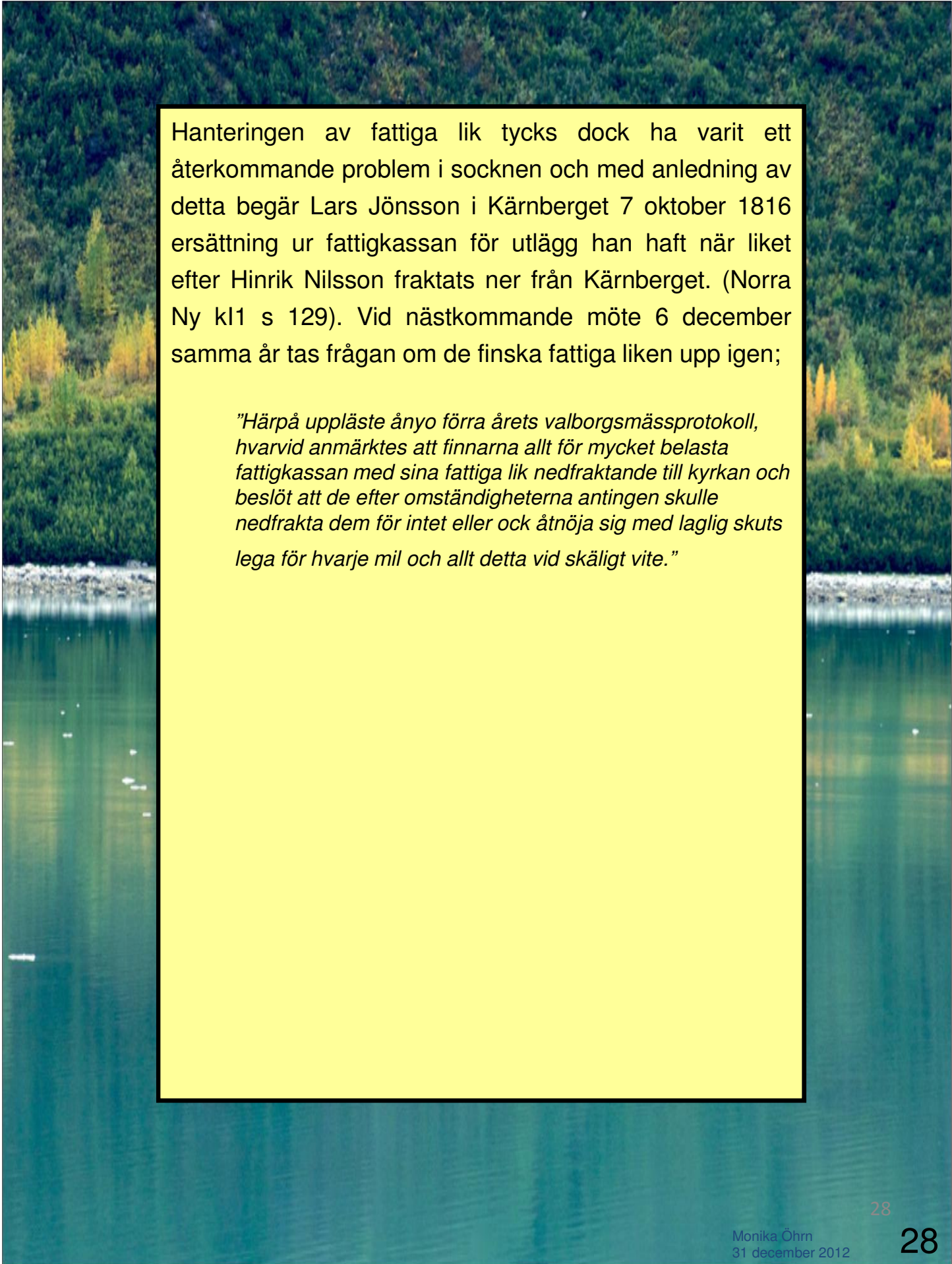
Bakgrunden till att Maria Nilsson valt att lämna Norra Ny socken och åka till Björkåsen är okänt. Om man följer Maria Nilsson i Björkåsen så framgår det att hon fortsätter att vara piga. Efter Nils och Lars får Maria Nilsson ytterligare två barn, med två olika pappor, så hon levde under socialt otrygga förhållanden.

Trots att det sannolikt är så att båda liken ej var av finskt ursprung så fortsätter klagomålen över finnarnas vana att "kasta tyngan och besväret" på andra;

"Björby Sättern åboer begärde sockenstämmans uppmärksamhet på finnarnes vana att icke allenast vid dessa nu nämnda tillfällen, utan dessutom ganska ofta, på ett obehörigt och självsådligt sätt kasta tyngan och besväret af deras liks framförande till kyrkan uppå dem som ägde en så lång och svår skogsväg att färdas till kyrkan. Finnarne påmindes å nyo alvarsamt om sockenstämmans beslutet af 26 juni 1808, att den hufvudperson uti ett hushåll som utan att gifva präst eller annan vederbörande tillkänna den dödes hemvist och namn, samt utan att draga försorg om behörige begravningsanstalter är förfal?? Til en söndags stockstraff och dessutom vite af 2 riksdaler Banko till kyrkan och de fattige.

Herr kronolänsman begärde att framdeles få utdrag af detta protokoll, för att kunna saken lagligen beifra, i fall kan sig dertill befogad finner. "

Det som främst förenar dessa två döda kroppar är att de tycks ha levt under svåra förhållanden långt bort från den kyrka där de skulle begravas, inte just det att de var av finskt ursprung.

A scenic landscape featuring a dense forest of green and yellow trees on a hillside, overlooking a calm body of water. The scene is framed by a yellow rectangular box containing text.

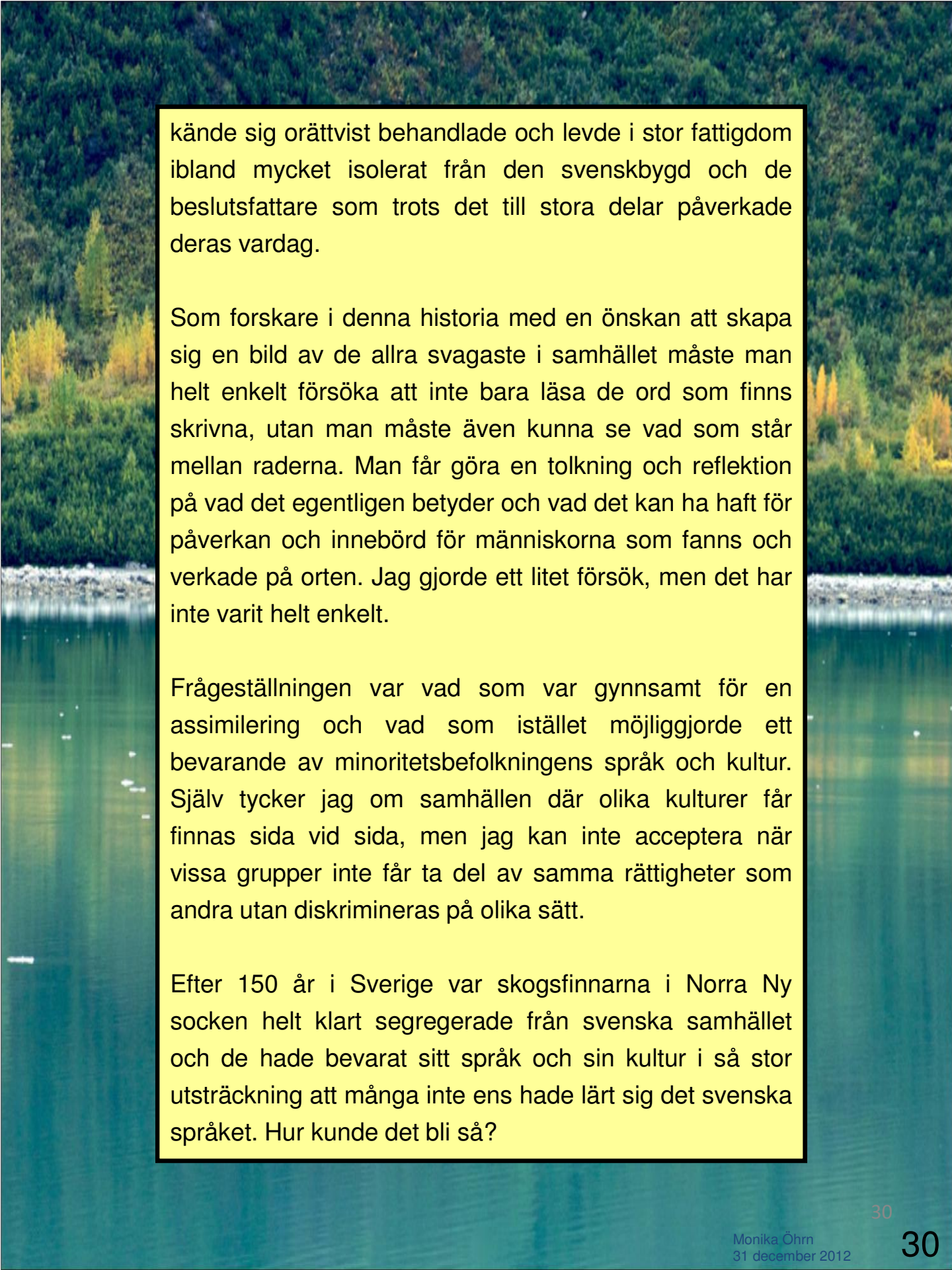
Hanteringen av fattiga lik tycks dock ha varit ett återkommande problem i socknen och med anledning av detta begär Lars Jönsson i Kärnberget 7 oktober 1816 ersättning ur fattigkassan för utlägg han haft när liket efter Hinrik Nilsson fraktats ner från Kärnberget. (Norra Ny kl1 s 129). Vid nästkommande möte 6 december samma år tas frågan om de finska fattiga liken upp igen;

"Härpå uppläste ånyo förra årets valborgsmässprotokoll, hvarvid anmärktes att finnarna allt för mycket belasta fattigkassan med sina fattiga lik nedfraktande till kyrkan och beslöt att de efter omständigheterna antingen skulle nedfrakta dem för intet eller ock åtnöja sig med laglig skuts lega för hvarje mil och allt detta vid skäligt vite."

8 - Slutord

Någon har någon gång sagt att när man läser historia så är det alltid segrarens historia som får störst utrymme och den besegrade får ingen plats. Det är inte riktigt tillämpligt när man skall skildra historien av den lilla människans liv. Det man istället måste tänka på, när man vill skriva vanliga människors historia, är att det i dessa skildringar är den starka människan som oftast lyckas ta den största platsen, medan de svaga människorna har svårt ge oss sin bild av vad det egentligen var som hände. Så långt tillbaka som under 1800-talet var det fortfarande stora brister i läs och skrivkunnigheten bland befolkningen och bland det som skrivits ner har inte allt bevarats till eftervärlden. Bland annat har vi våra kyrkoböcker att förlita oss på, och de som skrev i dessa var de som hade starkast position i bygden. Prästernas beskrivningar ligger till stor del till grund för när vi nu skapar oss en bild av hur det var.

Carl Axel Gottlund gjorde inte bara en resa genom finnmarken under år 1817 och 1821. Han gav oss även orden från de allra minsta människorna i det samhället som han vandrade igenom. Vi får genom honom höra en viskning från hur de mest utsatta upplevde sin vardag under 1800-talets början, människor som till vissa delar

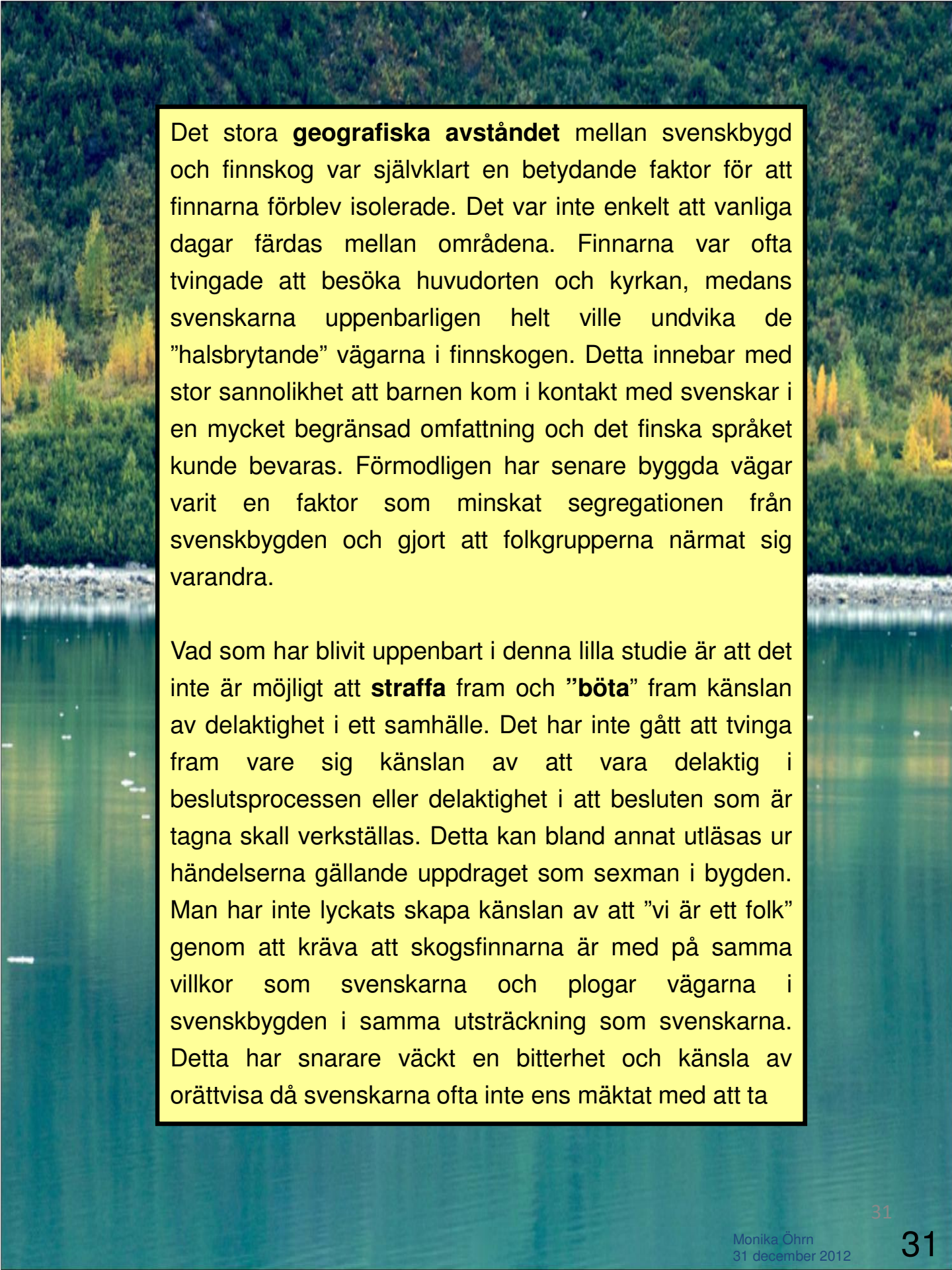
A scenic landscape featuring a dense forest of green and yellow trees on a hillside, overlooking a calm body of water. The scene is captured from a slightly elevated perspective, showing the shoreline and the reflection of the trees in the water.

kände sig orättvist behandlade och levde i stor fattigdom ibland mycket isolerat från den svenskbygd och de beslutsfattare som trots det till stora delar påverkade deras vardag.

Som forskare i denna historia med en önskan att skapa sig en bild av de allra svagaste i samhället måste man helt enkelt försöka att inte bara läsa de ord som finns skrivna, utan man måste även kunna se vad som står mellan raderna. Man får göra en tolkning och reflektion på vad det egentligen betyder och vad det kan ha haft för påverkan och innebörd för människorna som fanns och verkade på orten. Jag gjorde ett litet försök, men det har inte varit helt enkelt.

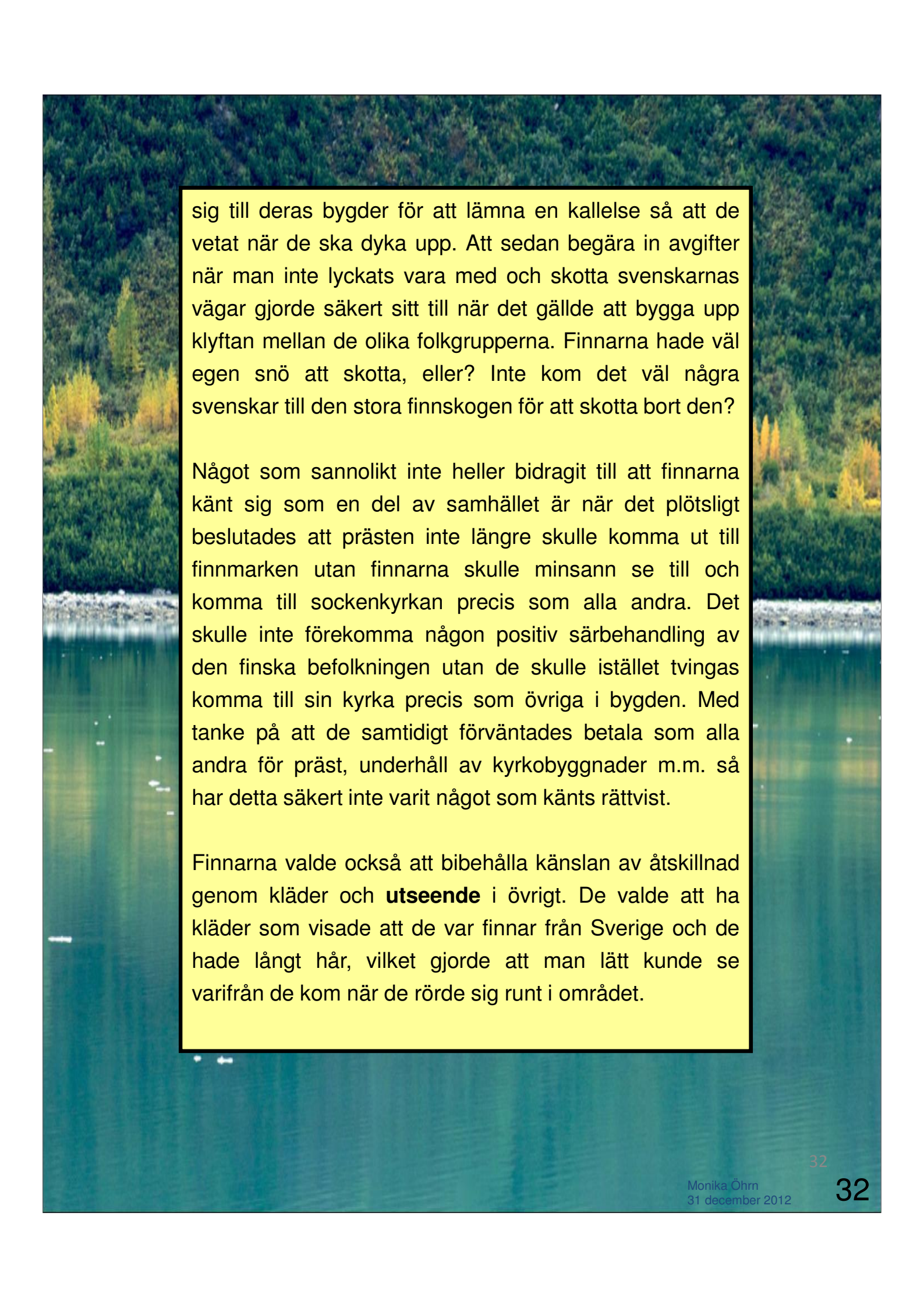
Frågeställningen var vad som var gynnsamt för en assimilering och vad som istället möjliggjorde ett bevarande av minoritetsbefolkningens språk och kultur. Själv tycker jag om samhällen där olika kulturer får finnas sida vid sida, men jag kan inte acceptera när vissa grupper inte får ta del av samma rättigheter som andra utan diskrimineras på olika sätt.

Efter 150 år i Sverige var skogsfinnarna i Norra Ny socken helt klart segregerade från svenska samhället och de hade bevarat sitt språk och sin kultur i så stor utsträckning att många inte ens hade lärt sig det svenska språket. Hur kunde det bli så?

A scenic landscape with a forested hillside and a body of water. The foreground shows a calm, greenish-blue lake reflecting the sky. The middle ground is a dense forest of trees, some with yellow and orange autumn foliage. The background is a steep, forested hillside. The text is overlaid on a yellow rectangular box in the center of the image.

Det stora **geografiska avståndet** mellan svenskbygd och finnskog var självklart en betydande faktor för att finnarna förblev isolerade. Det var inte enkelt att vanliga dagar färdas mellan områdena. Finnarna var ofta tvingade att besöka huvudorten och kyrkan, medan svenskarna uppenbarligen helt ville undvika de "halsbrytande" vägarna i finnskogen. Detta innebar med stor sannolikhet att barnen kom i kontakt med svenskar i en mycket begränsad omfattning och det finska språket kunde bevaras. Förmodligen har senare byggda vägar varit en faktor som minskat segregationen från svenskbygden och gjort att folkgrupperna närmade sig varandra.

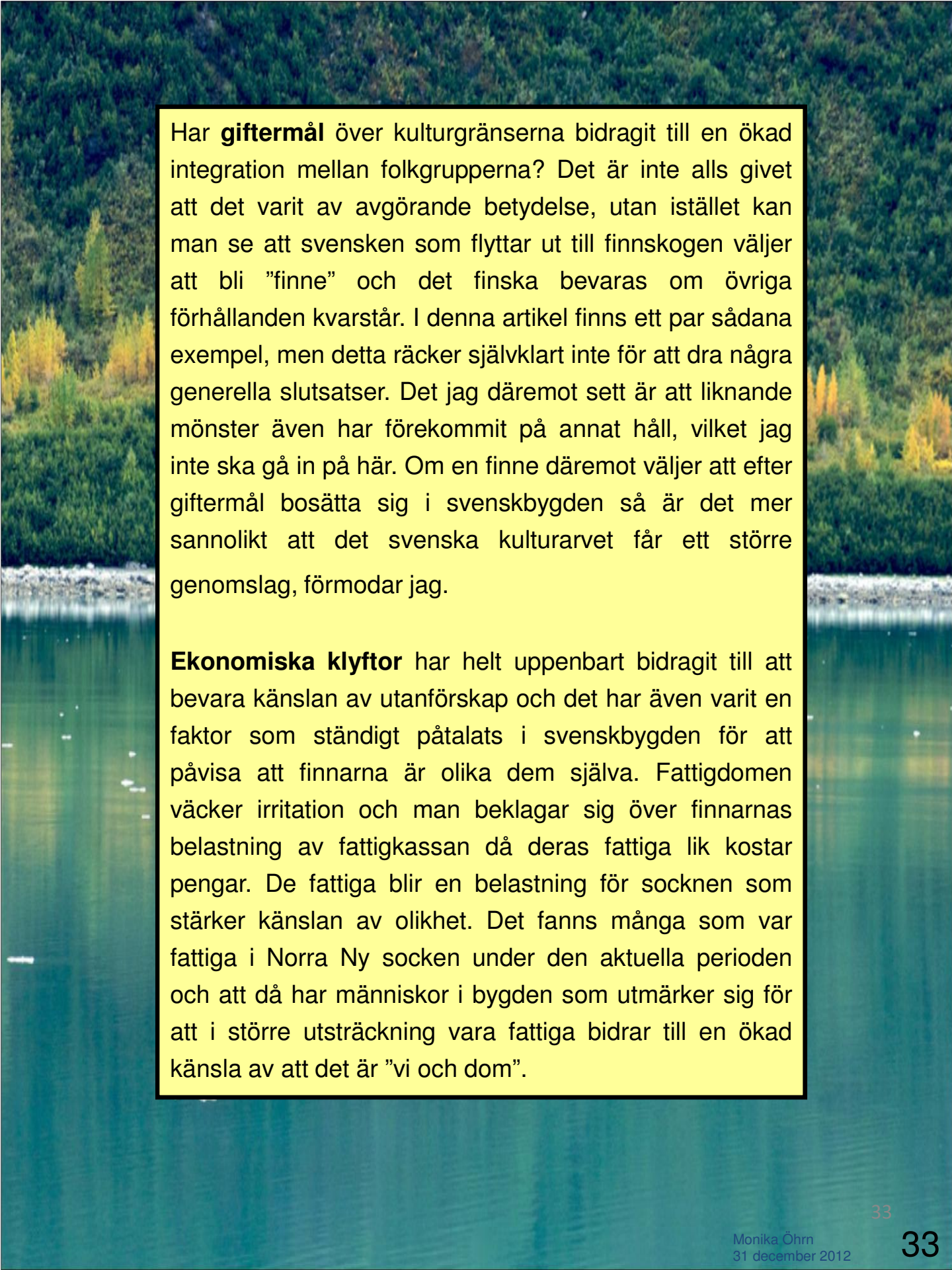
Vad som har blivit uppenbart i denna lilla studie är att det inte är möjligt att **straffa** fram och "**böta**" fram känslan av delaktighet i ett samhälle. Det har inte gått att tvinga fram vare sig känslan av att vara delaktig i beslutsprocessen eller delaktighet i att besluten som är tagna skall verkställas. Detta kan bland annat utläsas ur händelserna gällande uppdraget som sexman i bygden. Man har inte lyckats skapa känslan av att "vi är ett folk" genom att kräva att skogsfinnarna är med på samma villkor som svenskarna och plogar vägarna i svenskbygden i samma utsträckning som svenskarna. Detta har snarare väckt en bitterhet och känsla av orättvisa då svenskarna ofta inte ens mäktat med att ta

sig till deras bygder för att lämna en kallelse så att de vetat när de ska dyka upp. Att sedan begära in avgifter när man inte lyckats vara med och skotta svenskarnas vägar gjorde säkert sitt till när det gällde att bygga upp klyftan mellan de olika folkgrupperna. Finnarna hade väl egen snö att skotta, eller? Inte kom det väl några svenskar till den stora finnskogen för att skotta bort den?

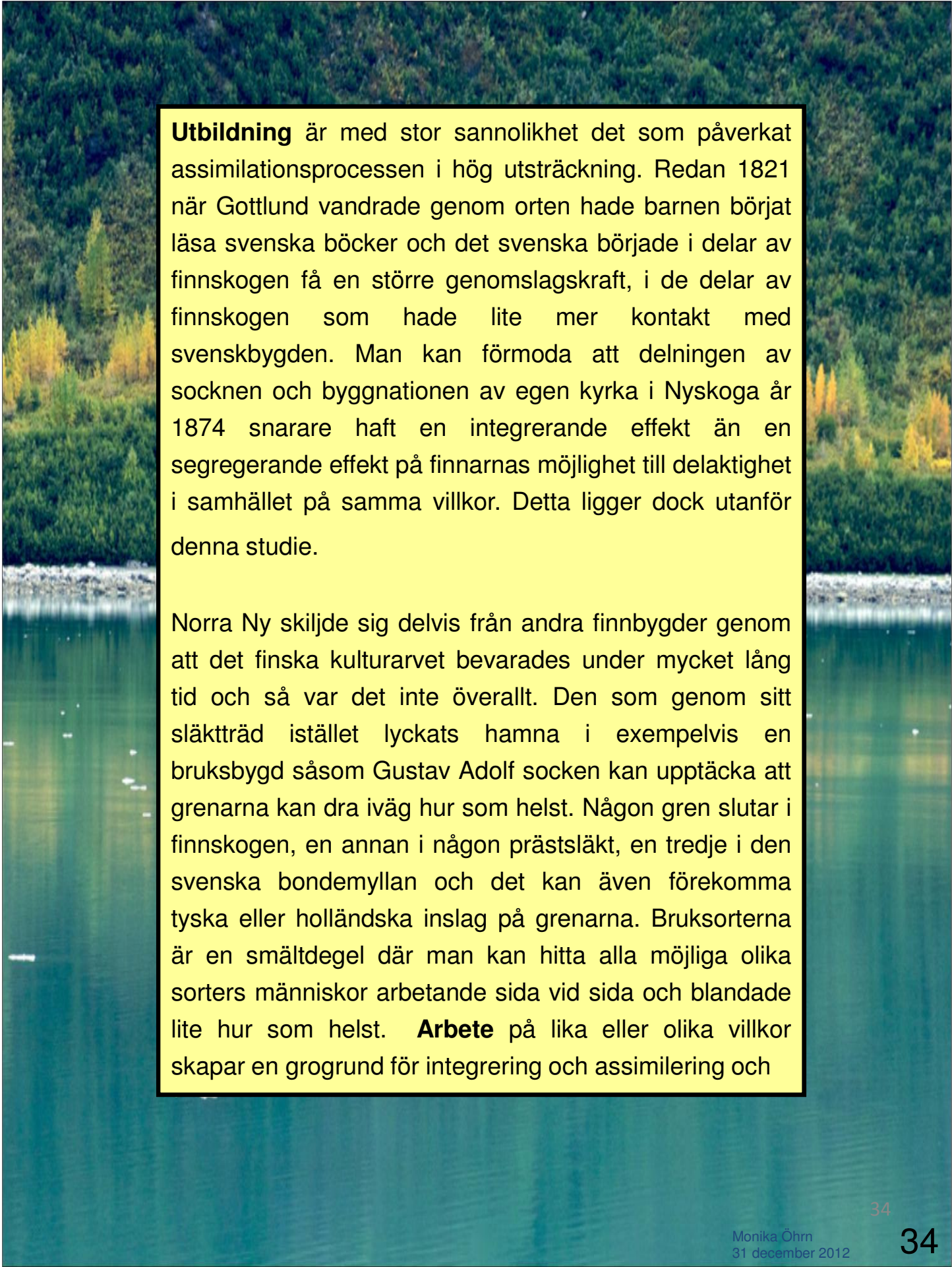
Något som sannolikt inte heller bidragit till att finnarna känt sig som en del av samhället är när det plötsligt beslutades att prästen inte längre skulle komma ut till finnmarken utan finnarna skulle minsann se till och komma till sockenkyrkan precis som alla andra. Det skulle inte förekomma någon positiv särbehandling av den finska befolkningen utan de skulle istället tvingas komma till sin kyrka precis som övriga i bygden. Med tanke på att de samtidigt förväntades betala som alla andra för präst, underhåll av kyrkobyggnader m.m. så har detta säkert inte varit något som känts rättvist.

Finnarna valde också att bibehålla känslan av åtskillnad genom kläder och **utseende** i övrigt. De valde att ha kläder som visade att de var finnar från Sverige och de hade långt hår, vilket gjorde att man lätt kunde se varifrån de kom när de rörde sig runt i området.

The background of the page is a photograph of a natural landscape. It features a dense forest of green trees on a hillside that slopes down towards a calm body of water. The water reflects the surrounding greenery. The sky is not visible, suggesting the photo is taken from a low angle. The overall scene is peaceful and scenic.

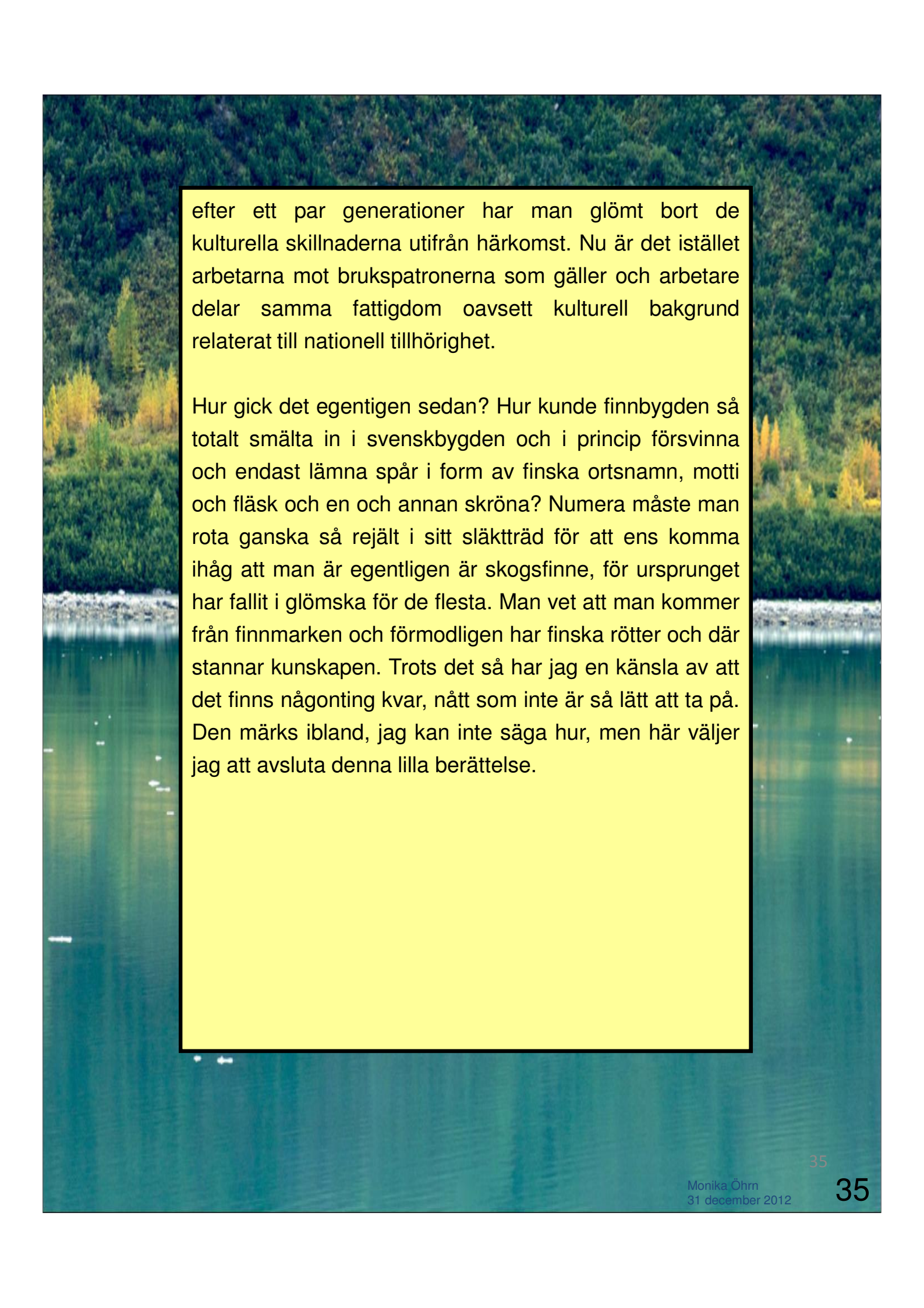
Har **giftermål** över kulturgränserna bidragit till en ökad integration mellan folkgrupperna? Det är inte alls givet att det varit av avgörande betydelse, utan istället kan man se att svensken som flyttar ut till finnskogen väljer att bli "finne" och det finska bevaras om övriga förhållanden kvarstår. I denna artikel finns ett par sådana exempel, men detta räcker självklart inte för att dra några generella slutsatser. Det jag däremot sett är att liknande mönster även har förekommit på annat håll, vilket jag inte ska gå in på här. Om en finne däremot väljer att efter giftermål bosätta sig i svenskbygden så är det mer sannolikt att det svenska kulturarvet får ett större genomslag, förmodar jag.

Ekonomiska klyftor har helt uppenbart bidragit till att bevara känslan av utanförskap och det har även varit en faktor som ständigt påtalats i svenskbygden för att påvisa att finnarna är olika dem själva. Fattigdomen väcker irritation och man beklagar sig över finnarnas belastning av fattigkassan då deras fattiga lik kostar pengar. De fattiga blir en belastning för socknen som stärker känslan av olikhet. Det fanns många som var fattiga i Norra Ny socken under den aktuella perioden och att då har människor i bygden som utmärker sig för att i större utsträckning vara fattiga bidrar till en ökad känsla av att det är "vi och dom".

The background of the slide is a photograph of a natural landscape. It features a dense forest of green trees on a hillside that slopes down towards a calm body of water. The water reflects the surrounding greenery. The sky is not visible, suggesting the focus is on the land and water. The overall tone is peaceful and natural.

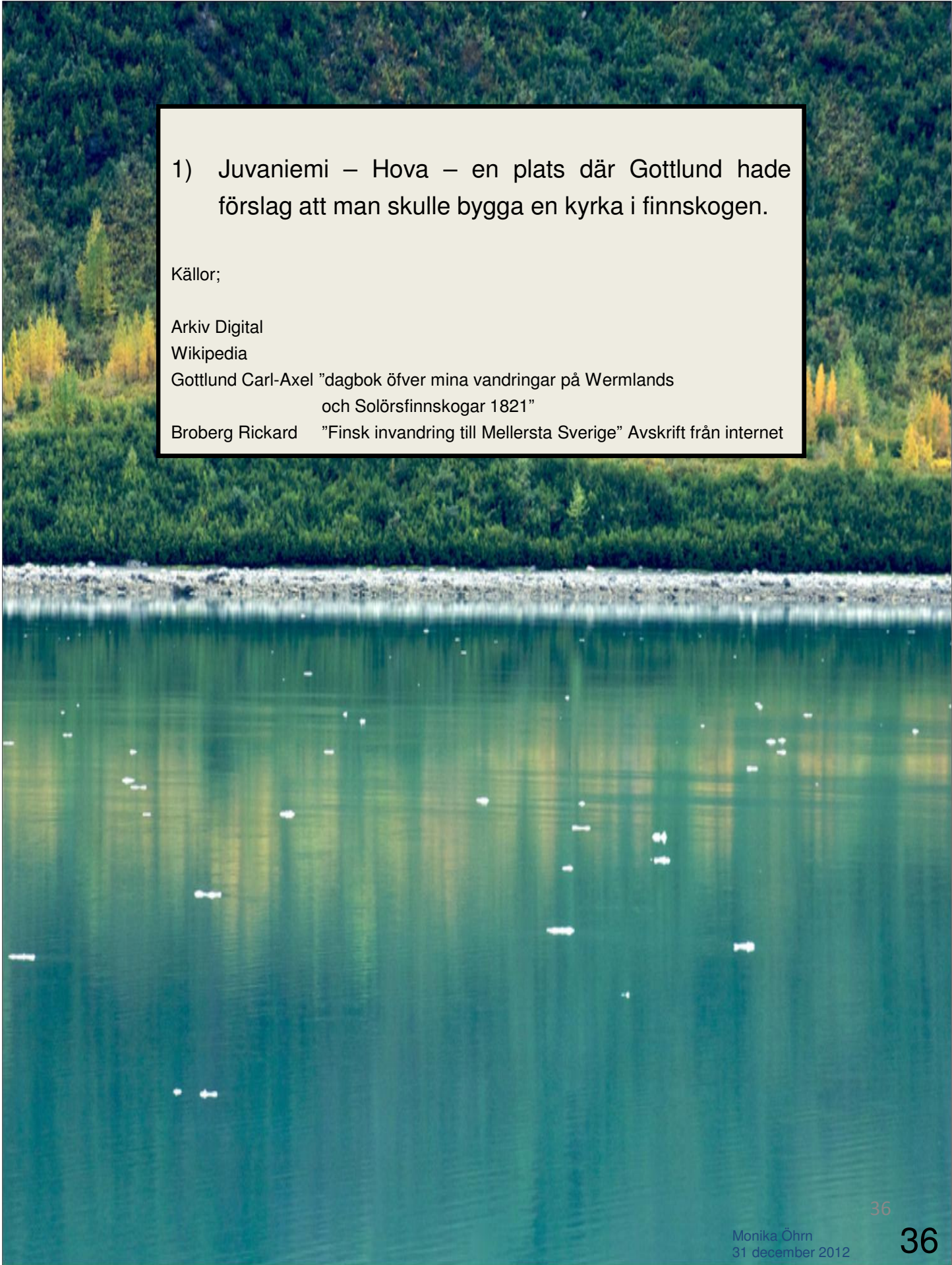
Utbildning är med stor sannolikhet det som påverkat assimilationsprocessen i hög utsträckning. Redan 1821 när Gottlund vandrade genom orten hade barnen börjat läsa svenska böcker och det svenska började i delar av finnskogen få en större genomslagskraft, i de delar av finnskogen som hade lite mer kontakt med svenskbygden. Man kan förmoda att delningen av socknen och byggnationen av egen kyrka i Nyskoga år 1874 snarare haft en integrerande effekt än en segregande effekt på finnarnas möjlighet till delaktighet i samhället på samma villkor. Detta ligger dock utanför denna studie.

Norra Ny skiljde sig delvis från andra finnbygder genom att det finska kulturarvet bevarades under mycket lång tid och så var det inte överallt. Den som genom sitt släkträd istället lyckats hamna i exempelvis en bruksbygd såsom Gustav Adolf socken kan upptäcka att grenarna kan dra iväg hur som helst. Någon gren slutar i finnskogen, en annan i någon prästsläkt, en tredje i den svenska bondemyllan och det kan även förekomma tyska eller holländska inslag på grenarna. Bruksorterna är en smältdegel där man kan hitta alla möjliga olika sorters människor arbetande sida vid sida och blandade lite hur som helst. **Arbete** på lika eller olika villkor skapar en grogrund för integrering och assimilering och

efter ett par generationer har man glömt bort de kulturella skillnaderna utifrån härkomst. Nu är det istället arbetarna mot brukspatronerna som gäller och arbetare delar samma fattigdom oavsett kulturell bakgrund relaterat till nationell tillhörighet.

Hur gick det egentligen sedan? Hur kunde finnbygden så totalt smälta in i svenskbygden och i princip försvinna och endast lämna spår i form av finska Ortsnamn, motti och fläsk och en och annan skröna? Numera måste man rota ganska så rejält i sitt släktträd för att ens komma ihåg att man är egentligen är skogsfinne, för ursprunget har fallit i glömska för de flesta. Man vet att man kommer från finnmarken och förmodligen har finska rötter och där stannar kunskapen. Trots det så har jag en känsla av att det finns någonting kvar, nått som inte är så lätt att ta på. Den märks ibland, jag kan inte säga hur, men här väljer jag att avsluta denna lilla berättelse.

1) Juvaniemi – Hova – en plats där Gottlund hade förslag att man skulle bygga en kyrka i finnskogen.

Källor;

Arkiv Digital

Wikipedia

Gottlund Carl-Axel "dagbok öfver mina vandringar på Wermlands och Solörsfinnskogar 1821"

Broberg Rickard "Finsk invandring till Mellersta Sverige" Avskrift från internet